

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

До захисту

Завідувач кафедри публічного управління

та державної служби

к. держ. упр., доц. Набока Л.В.

/Підпис/

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН
НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

281 Публічне управління та адміністрування

28 Публічне управління та адміністрування

Виконавець

здобувач 2 курсу, групи ЗПУА-4-23

О.І. Алексєєв

Науковий керівник

д. держ. упр., доц.

Т.В. Ковальова

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	8
1.1 Поняття та сутність права на доступ до інформації.....	8
1.2 Нормативно-правові засади забезпечення права на доступ до публічної інформації.....	16
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	25
2.1 Механізм реалізації права на доступ до публічної інформації	25
2.2 Особливості оприлюднення публічної інформації та реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану	40
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	61
3.1 Шляхи усунення законодавчих прогалин у сфері доступу до публічної інформації.....	61
3.2 Удосконалення нормативно-правового механізму реалізації права громадян на доступ до публічної інформації.....	71
ВИСНОВКИ.....	75
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми. Право громадян на доступ до публічної інформації є однією з фундаментальних складових демократичного суспільства, що сприяє підвищенню прозорості діяльності державних органів та забезпечує підконтрольність влади суспільству. Таке право закріплене в міжнародних стандартах і національних правових актах багатьох країн, що демонструє його універсальну важливість для забезпечення відкритості та справедливості в управлінні державою. У контексті правового механізму реалізації цього права важливу роль відіграє нормативно-правова база, яка регулює процедуру доступу до інформації, встановлює вимоги до державних органів щодо її надання, а також визначає права та обов'язки громадян і адміністрацій.

У сучасних умовах держави зобов'язані створювати правові умови, за яких громадяни матимуть можливість отримувати інформацію про діяльність державних інститутів, використання публічних ресурсів, прийняття рішень і інших аспектів функціонування влади. Це передбачає наявність спеціального законодавства, що детально регулює процедуру подання запитів, строки їх розгляду, перелік інформації, що є обов'язковою для розкриття та санкції за необґрунтовану відмову у наданні інформації. Зазвичай такі норми визначають, яку інформацію слід вважати публічною, а яку – конфіденційною, і як збалансувати право на доступ до інформації з правом на захист приватного життя чи державну таємницю.

Нормативно-правовий механізм реалізації права на доступ до публічної інформації включає як національні закони, так і міжнародні правові акти. Зокрема, на міжнародному рівні діють такі документи, як: Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів та інші акти, які зобов'язують держави забезпечувати доступність публічної інформації. У національних законодавствах конкретні положення визначають, хто має право звертатися за інформацією, у якій формі

надається відповідь, які органи уповноважені контролювати дотримання цього права і які механізми оскарження можливі у разі його порушення.

Центральною складовою нормативно-правового механізму є закони, що регламентують право громадян на доступ до інформації, наприклад, Закон України «Про доступ до публічної інформації». Він встановлює чіткі правила, які визначають порядок обігу інформації, відкриття публічних даних, обов'язкове оприлюднення державними органами важливої суспільної інформації без попереднього запиту, а також процедури розгляду запитів від громадян.

Важливо також, що законодавство має визначати санкції за порушення цього права, що створює механізм відповідальності державних посадовців та забезпечує реальну можливість захисту громадянами своїх прав. Додатково до цього законодавство має враховувати сучасні виклики цифрової епохи, коли значна частина інформації зберігається та передається в електронному вигляді, що потребує нових підходів до її захисту і забезпечення доступу.

Таким чином, нормативно-правовий механізм реалізації права громадян на доступ до публічної інформації є складною системою правових норм, інституцій та процедур, які покликані забезпечити ефективну та прозору комунікацію між владою та суспільством. Він спрямований на створення умов для реалізації права кожного на отримання інформації про діяльність державних органів, а також на забезпечення прозорості і відповідальності державної влади перед громадянами.

Актуальність теми нормативно-правового механізму реалізації права громадян на доступ до публічної інформації обумовлена зростаючою потребою суспільства у прозорості та підзвітності державної влади. У сучасних умовах розвитку демократичних процесів і правової держави забезпечення доступу до інформації є одним із ключових інструментів контролю за діяльністю органів влади, формування громадської думки та участі громадян в ухваленні рішень, що стосуються суспільного життя. Особливо важливим це стає в контексті боротьби з корупцією, коли відкритість інформації про використання

державних ресурсів і діяльність посадовців сприяє зниженню ризиків зловживань та підвищенню довіри до влади.

Окрім того, актуальність теми посилюється розвитком інформаційних технологій, що значно розширює можливості громадян отримувати інформацію та взаємодіяти з державними органами. Проте, це також ставить нові виклики перед державою щодо забезпечення захисту конфіденційної інформації та приватності, що вимагає вдосконалення правових механізмів регулювання доступу до публічних даних. У цьому контексті важливим є збалансування між правом громадян на доступ до інформації та необхідністю збереження державної таємниці або захисту персональних даних.

Крім того, в умовах глобалізації та інтеграції до міжнародних структур держави мають дотримуватись міжнародних стандартів щодо забезпечення доступу до інформації. Важливим аспектом є гармонізація національного законодавства з міжнародними правовими актами, що гарантують право на інформацію, як одне з основних прав людини. Така актуалізація особливо важлива для країн, які прагнуть розвивати свою правову систему та відповідати європейським і світовим стандартам у сфері прав людини та демократичних інституцій.

Таким чином, тема нормативно-правового механізму реалізації права на доступ до публічної інформації залишається актуальною як для забезпечення прозорості та відкритості державної влади, так і для створення умов для активної участі громадян у демократичних процесах, що є фундаментом сучасного суспільного розвитку.

Метою дослідження є аналіз та визначення ефективності нормативно-правового механізму реалізації права громадян на доступ до публічної інформації, а також виявлення проблем і недоліків у його функціонуванні.

На основі визначеної мети було поставлено ряд **завдань**:

- розкрити поняття та сутність права на доступ до інформації;
- проаналізувати нормативно-правові засади забезпечення права на доступ до публічної інформації;

- дослідити механізм реалізації права на доступ до публічної інформації;
- з'ясувати особливості оприлюднення публічної інформації та реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану;
- розглянути шляхи вирішення законодавчих прогалин у сфері доступу до публічної інформації;
- надати пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового механізму реалізації права громадян на доступ до публічної інформації.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації права громадян на доступ до публічної інформації, а також механізми забезпечення цього права з боку державних органів та установ.

Предмет дослідження – нормативно-правовий механізм реалізації права громадян на доступ до публічної інформації.

Методи дослідження. Під час написання дослідження було використано комплекс загальнонаукових методів, зокрема: аналітичний, системний, компараторний та формально-логічний.

Метод аналізу використовувався для вивчення національної нормативно-правової бази, що регулює право громадян на доступ до публічної інформації і виділення основних положень, що визначають процедури реалізації цього права. Системний метод дав змогу розглядати нормативно-правовий механізм як цілісну систему, в якій взаємодіють різні елементи – закони, державні органи та їхні функції, що забезпечують реалізацію права на доступ до інформації.

Компараторний метод застосовувався для порівняння різних нормативних актів, щоб виявити їхні спільні та відмінні риси, а також для аналізу змін у законодавстві та їх впливу на ефективність забезпечення доступу до публічної інформації. Формально-логічний метод використовувався для структурування дослідження, побудови чітких висновків і логічного обґрунтування отриманих результатів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що отримані висновки можуть бути використані для вдосконалення нормативно-

правового механізму реалізації права громадян на доступ до публічної інформації. Зокрема, вони можуть сприяти оптимізації існуючих процедур надання публічної інформації, підвищенню ефективності роботи державних органів та забезпеченню більш прозорих умов для взаємодії громадян з органами влади.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1.1 Поняття та сутність права на доступ до інформації

Дослідження інформації, як ключового ресурсу в умовах інформаційного суспільства та права на доступ до неї, отримало значну увагу з боку вчених у різних галузях знань. Попри активне обговорення цієї теми, аспекти методології її вивчення залишаються недостатньо дослідженими. У контексті загальної методології правових досліджень важливі роботи таких науковців, як: І.В. Арістова, В.Д. Бабкін, М.С. Кельман, В.В. Копч, Г.Ю. Лук'янова, Л.А. Луць, Ю.М. Оборотов, П.М. Рабінович, В.М. Селіванов, Р.І. Стаднік, Т.В. Ковальова, Є.В. Черній, Ю.С. Шемшученко та інших, які аналізують основи правового пізнання. Однак, синтез існуючих підходів і досвіду може стати основою для нового дослідження, що сприятиме глибшому розумінню права на доступ до інформації. Це, у свою чергу, дозволить виявити нові аспекти реалізації цього права та його вплив на розвиток демократії і громадянського суспільства [10, с.207].

Дослідження права на доступ до інформації вимагає глибокого розуміння методології права. Методологія права охоплює різноманітні підходи, методи та процедури, які використовуються для дослідження правових явищ і процесів. Вона включає в себе системи прийомів, що допомагають дослідникам досягти визначених цілей, таких як формування наукових теорій, отримання об'єктивних даних та їх логічне обґрунтування.

Метою використання методології є не лише розробка теоретичних основ, а й досягнення практичних результатів, що впливають на правову систему та суспільство в цілому. У цьому контексті важливо враховувати, як зміни в комунікативних практиках впливають на реалізацію права на доступ до

інформації та як це право може бути ефективно захищено в умовах нових технологій та інформаційних викликів [17, с.136].

Дослідження права на доступ до інформації, як і будь-яка наукова діяльність, вимагає детального аналізу термінологічних аспектів та визначень, що стосуються цієї теми. Для досягнення цієї мети доцільно застосувати метод термінологічного аналізу. Термін (від грецького «*terma*», що означає «межа» або «кінець») представляє собою слово або словосполучення, яке виконує роль елемента термінологічної системи та вказує на конкретне поняття в певній галузі знань. Правильне розуміння термінів є критично важливим для формування ясного уявлення про право на доступ до інформації, оскільки це право охоплює широкий спектр аспектів, які мають юридичне, соціальне та етичне значення [3, с.58].

Таким чином, термінологічний аналіз слугує основою для подальшого дослідження, забезпечуючи точність і однозначність у трактуванні ключових понять, пов'язаних з доступом до інформації.

В процесі вивчення права на доступ до інформації важливе місце займають методи моделювання та прогнозування. Метод моделювання виступає як засіб пізнання, за допомогою якого створюється абстрактна модель, що відображає певні аспекти правового регулювання. Ця модель не лише фіксує наявні тенденції, але й слугує орієнтиром для визначення майбутніх шляхів розвитку. Значення правового моделювання та прогнозування проявляється в інтеграції юридичних моделей, політичних умов та економічних реалій, що формують сучасну правову практику.

При дослідженні права на доступ до інформації доцільно застосовувати різноманітні спеціально-правові методи, такі як: історико-правовий, компаративний, герменевтичний та формально-догматичний. Історико-правовий метод дозволяє аналізувати етапи розвитку цього права в контексті різних історичних періодів, використовуючи періодизацію та проблемно-хронологічний аналіз для з'ясування його еволюції. Компаративний метод є корисним для виявлення загальних закономірностей у розвитку права на доступ

до інформації, а також для аналізу тенденцій його змін у різні періоди [10, с.210].

Герменевтичний метод, який включає різноманітні прийоми тлумачення правових норм, дозволяє глибше осмислити зміст правових категорій, що стосуються доступу до інформації. Він підкреслює важливість розуміння зв'язку між окремими частинами правової системи та її цілого, забезпечуючи тлумачення, яке відповідає сучасним потребам суспільства.

Формально-догматичний метод, в свою чергу, фокусується на точному аналізі правових норм, їх систематизації та узагальненні, що є необхідним для формування чіткої юридичної основи в контексті комунікативних практик. Аналіз термінології та юридичних конструкцій дозволяє з'ясувати реальний зміст норм законодавства, що регулюють доступ до інформації [10, с.210].

Таким чином, використання цих методів є ключовим для всебічного і глибокого вивчення права на доступ до інформації, оскільки вони забезпечують не лише опис правових норм, але й дозволяють дослідити їхню динаміку, еволюцію та практичне застосування в сучасному інформаційному суспільстві. Результати такого дослідження можуть суттєво вплинути на формування більш ефективних механізмів реалізації цього права, що, в свою чергу, сприятиме розвитку демократичних засад у суспільстві.

Право на доступ до інформації є одним із основоположних прав людини, яке забезпечує відкритість і прозорість у діяльності державних органів та сприяє підконтрольності влади суспільству. Це право накладає на держави обов'язок не лише визнавати його, але й створювати зручні та ефективні механізми для забезпечення реального доступу до інформації, що включає як відповідь на запити громадян, так і проактивне оприлюднення важливої інформації [72, с. 2].

Сьогодні можна впевнено стверджувати, що права людини в інформаційній сфері є основою для створення демократичної правової системи. Вони займають центральне місце в розвитку громадянського суспільства та є важливим здобутком європейської спільноти. Доступ до достовірної інформації

є ключовим для того, щоб громадяни могли сприяти сталому розвитку своїх громад та тримати уряди підзвітними за свої дії [73, с. 2].

Інформаційні права виконують роль регулятора у взаємодії між людьми, забезпечуючи порядок у суспільстві та сприяючи координації їх дій. Такі права також служать ефективним інструментом для розв'язання суперечностей і конфліктів. Вперше міжнародне закріплення інформаційних прав людини було закладено в статтях 12, 18 і 19 Загальної декларації прав людини [8], що також знайшло відображення в Конституції України [16].

Сутність права на доступ до інформації полягає в тому, що воно забезпечує можливість отримувати не лише інформацію про діяльність держави, а й інформацію, що має значення для суспільства в цілому. Поняття «інформація» охоплює всі матеріали, що знаходяться у розпорядженні державного органу, незалежно від формату їх зберігання (документ, електронний файл, база даних, аудіо- чи відеозапис, електронні носії тощо), джерела походження (чи була вона створена самим органом або іншою організацією чи фізичною особою) та дати створення [74]. У сучасному світі, де інформація є вагомим ресурсом, це право стає критично важливим для забезпечення участі громадян у демократичних процесах, формування громадської думки та забезпечення справедливості. Тому розуміння концептуальних основ та юридичних аспектів права на доступ до інформації є надзвичайно важливим для розвитку правової держави.

Якщо розглядати думки дослідників щодо права людини на інформацію, як основного аспекту інформаційних прав, то слід зазначити, що для суб'єктивного права на інформацію наявність дій, що пов'язані з реалізацією конституційного права, свідчить про те, що особа, наділена цим правом, не зобов'язана вчиняти певні дії. Це означає, що у неї є здатність здійснювати такі дії, як: збір, зберігання, використання та розповсюдження інформації будь-яким зручним способом – усно, письмово або іншим чином. Важливо, що особа має свободу вибору, коли мова йде про охорону та захист інформації, адже їй не нав'язується певний стиль поведінки стосовно згаданих дій.

Згідно з дослідженням Е. Сейдаметової та О. Предместнікова, які проаналізували думки Н.П. Каменської, Л.І. Рудник, В.П. Паліюк, О.Г. Радзівської, право на доступ до інформації містить можливість кожної особи шукати, отримувати та використовувати дані, які перебувають у розпорядженні державних органів, комерційних структур або інших організацій. Це право є важливим елементом демократичного суспільства, оскільки сприяє формуванню відкритих і прозорих відносин між громадянами та владою. Завдяки доступу до інформації, люди отримують можливість краще усвідомлювати прийняття рішень та контролювати діяльність органів влади, що в свою чергу підвищує рівень відповідальності останніх [60, с.49].

Відповідно до дослідження, законодавство в області доступу до інформації визначає ключові терміни, такі як «публічна інформація» і «інформація з обмеженим доступом». Воно також регулює процедури розголошення та поширення цієї інформації, визначаючи основи для класифікації даних, які підлягають обмеженням. Дослідниця підкреслює важливість окремого визнання права на доступ до інформації як самостійного інформаційного права.

Основні принципи доступу до інформації охоплюють прозорість, відкритість та публічність. Відповідно до іншого дослідження, такі принципи зобов'язують забезпечити доступність інформації для всіх громадян без жодної дискримінації, а процес отримання інформації має бути зручним і ефективним.

Крім того, у контексті сучасних соціальних і цифрових змін, наголошується, що жоден учасник інформаційних відносин не може вважати себе повністю захищеним від можливих загроз. Реалізація прав на доступ до інформації часто залежить від рівня забезпечення інформаційної безпеки, що вказує на низку проблем, пов'язаних з доступом до інформації та недопущенням дискримінації у цій сфері [60, с.49].

Право на звернення та право на доступ до публічної інформації, є взаємопов'язаними аспектами, які забезпечують активну участь громадян у демократичних процесах. Вільний обіг інформації та ідей є невід'ємною

складовою демократичного процесу та важливим для дотримання прав людини. Відсутність поваги до свободи вираження думок, що включає право шукати, отримувати і ділитися інформацією та ідеями, робить реалізацію виборчого права неможливою, що може призвести до прихованих порушень прав людини, ускладнити виявлення корупції та неефективного управління, а також мати інші негативні наслідки [70, с. 536].

Право на звернення полягає в можливості громадян у будь-якій формі висловлювати свої пропозиції, зауваження, заяви або скарги до органів влади, підприємств, установ та інших суб'єктів, що мають владні повноваження [48]. Це право є важливим інструментом, який дозволяє громадянам впливати на прийняття рішень і контролювати діяльність органів влади.

З іншого боку, право на доступ до публічної інформації передбачає можливість особи запитувати та отримувати інформацію, яка є у розпорядженні державних органів та інших установ. Запит на інформацію – це формальне звернення, в якому особа просить надати певні дані, що мають суспільне значення [42]. Таким чином, ці два права не лише доповнюють одне одного, а й формують основу для відкритого і прозорого управління, забезпечуючи контроль з боку суспільства за діяльністю влади.

Реалізація права на доступ до публічної інформації в значній мірі залежить від способів, якими можна отримати цю інформацію. Для забезпечення всебічного інформування важливо, щоб процес отримання даних здійснювався як через інформаційні запити, так і через відкриті джерела, такі як офіційні веб-сайти органів влади. Як зазначається в юридичній літературі, ефективне забезпечення доступу до публічної інформації можливе лише за умови, що всі доступні методи отримання інформації будуть гарантовані.

Виділяють два основні способи реалізації цього права: активний і пасивний. Проте, серед науковців існують розбіжності в тому, які конкретні методи доступу до інформації слід відносити до кожної з цих категорій. Думки також різняться щодо термінології, яку використовувати для визначення видів доступу: деякі вважають за краще термін «спосіб», а інші – «форма» [68, с.250].

Для класифікації видів доступу до публічної інформації запитувачів, доцільно використовувати термін «спосіб», тоді як для розпорядників цієї інформації, відповідальних за її надання, слід застосовувати поняття «форма» [68, с.250]. Попри те, що процес пошуку ефективних шляхів реалізації права на доступ до інформації триває вже протягом значного часу, останні два десятиліття відзначаються значним зростанням уваги до цієї проблеми. На сьогоднішній день у понад 80 країнах світу існують законодавчі акти, які регулюють відносини між громадянами та державними органами в цій сфері.

Щоб ефективно забезпечити прозорість, інформація повинна бути доступною, зрозумілою та розповсюдженою серед населення [71]. Принцип доступу громадськості до інформації передбачає, що громадяни та медіа мають право отримувати інформацію про діяльність органів влади, включаючи місцеве самоврядування. Теоретично цей принцип тісно пов'язаний із принципом свободи преси, який забезпечує право на вільне розповсюдження достовірної інформації через різноманітні видання. Суть обох принципів зводиться до забезпечення максимальної прозорості інформації. Це означає, що приховування даних від суспільства може бути виправданим лише у випадках, коли це необхідно для захисту прав і законних інтересів осіб і держави.

Процес доступу до публічної інформації може реалізовуватись безпосередньо або через інформаційних посередників, до яких зазвичай відносяться медіа. Досвід держав, що впровадили закони про доступ до публічної інформації, демонструє їх позитивний вплив на реалізацію основних прав громадян, підвищення ефективності роботи органів влади та зниження ризиків корупційних проявів у сфері інформації.

Отже, право на доступ до інформації не лише сприяє контролю за діяльністю влади, а й відіграє важливу роль у розвитку демократичного суспільства. Важливість цього права зростає в умовах сучасного інформаційного суспільства, де доступ до даних стає критично важливим для участі громадян у прийнятті рішень і забезпечення справедливості.

У сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, інформаційне суспільство стає важливим чинником у формуванні прав людини на доступ до інформації. Зміни, що відбуваються в інформаційному середовищі, істотно впливають на розуміння і реалізацію цих прав. Сьогодні децентралізація та різноманітність інформації, доступної через інтернет і соціальні мережі, створюють нові можливості для людей, надаючи їм швидкий доступ до інформації з різних куточків світу. Це дозволяє громадянам легко ділитися думками, брати участь у обговореннях та реалізовувати свої права на інформацію.

Однак, разом із перевагами виникають і нові виклики. Проблеми, пов'язані з поширенням фейкових новин та дезінформації, ставлять під загрозу довіру до інформаційних джерел і можуть обмежувати ефективність прав на доступ до інформації. Право на доступ до інформації тісно пов'язане з прогресом у галузі інформаційних технологій. Інтернет та електронні комунікації пропонують нові шляхи для отримання, обробки та обміну інформацією. Сьогодні громадяни мають можливість використовувати електронні ресурси, бази даних та інші цифрові інструменти для отримання інформації.

Крім того, розвиток інформаційних технологій сприяє прозорості у державному управлінні. Використання електронних систем документообігу та відкритих баз даних дозволяє громадянам контролювати діяльність органів влади і більш ефективно реалізовувати свої права. Проте, розширення доступу до інформації ставить на порядок денний питання захисту особистих даних і приватності. З одного боку, інформаційні технології можуть загрожувати конфіденційності, з іншого – потребують належного регулювання для забезпечення безпеки особистої інформації.

Таким чином, для досягнення балансу між правом на доступ до інформації та захистом приватності необхідно розробити ефективні механізми контролю і регулювання використання персональних даних, щоб захистити громадян у цифрову епоху.

1.2 Нормативно-правові засади забезпечення права на доступ до публічної інформації

Право на інформацію, закріплене в Конституції України, є важливим елементом демократичного суспільства, що забезпечує громадянам можливість доступу до інформації. Таке право регулюється такими законами, як: «Про звернення громадян», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», а також іншими нормативно-правовими актами.

Доступ громадян до публічної інформації є невід'ємним правом, яке закріплене не лише в Конституції України [16], зокрема в статтях 34 і 50, а й у ряді інших законодавчих актів. Цю ідею підкріплюють міжнародні норми, такі як Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів [15], що підкреслює важливість відкритості держави перед своїми громадянами.

Публічна інформація охоплює зафіксовані дані, незалежно від способу їх збереження чи передачі, що були створені або отримані органами влади під час виконання їхніх функцій, визначених чинним законодавством. Також публічною вважається інформація, яка перебуває у розпорядженні органів влади або інших уповноважених розпорядників, що визначені цим законом [42].

Відповідно до ст. 34 Конституції України, кожна людина має право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію різними способами (як усно або письмово) [16]. Однак, це право не є абсолютним. Закон може вводити обмеження на свободу збору та поширення інформації з метою захисту національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку. Такі обмеження можуть також застосовуватися для запобігання заворушенням, злочинам, а також для охорони здоров'я населення та захисту прав інших людей. Слід враховувати, що збереження конфіденційності інформації і підтримання авторитету правосуддя також є суттєвими аспектами, які можуть вимагати обмежень у цій сфері.

Закон України «Про інформацію» [49] також декларує, що кожна особа має право на вільне отримання, використання, поширення, зберігання та захист інформації, яка є необхідною для реалізації її прав, свобод і законних інтересів. Це право є фундаментальним для забезпечення прозорості у діяльності держави та підзвітності органів влади перед громадянами. Крім того, закон визначає основні джерела інформації, встановлює права та обов'язки учасників інформаційних відносин, регламентує порядок доступу до інформаційних ресурсів та гарантує їх захист. Він також забезпечує охорону інформації, а також передбачає механізми захисту громадян і суспільства від дезінформації.

Акти Президента України містять положення, які забезпечують реалізацію права на отримання інформації, що свідчить про його суттєве значення в демократичному суспільстві. Це право сприяє формуванню прозорості в діяльності органів влади та активній участі громадян у процесах прийняття рішень.

Не можна оминати увагою значущість і сучасність Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42]. Його ухвалення стало важливим етапом у забезпеченні законодавчого права громадян на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації. Даний закон також сприяє підвищенню прозорості та підзвітності органів державної влади. Основна ідея цього права полягає в гарантії, що кожна особа має можливість отримувати офіційні документи та важливу інформацію про діяльність державних та місцевих органів влади.

У жовтні 2015 року в Україні була реалізована реформа, що стосується доступу до публічної інформації, зокрема, з'явилося поняття відкритих даних. Згідно з положеннями Закону [42], відкриті дані визначаються як інформація, яка подається в електронному форматі, що забезпечує можливість її автоматизованої обробки. Важливою умовою є забезпечення вільного та безкоштовного доступу до таких даних, а також можливість їх використання будь-якими особами, у тому числі для комерційних цілей.

Разом із цим, відкриті дані можуть містити особисту (персональну) інформацію, таку як адреса реєстрації фізичних осіб-підприємців. Закон чітко визначає, що публічна інформація, яка містить персональні дані, може бути доступною у форматі відкритих даних лише за умови дотримання певних критеріїв. Це передбачає, що особисті дані повинні бути знеособлені, або ж особи, чия інформація публікується, мають надати свою згоду [47]. Також можливе надання такої інформації, якщо це прописано в законодавстві, при цьому обмеження на доступ до неї не можуть бути встановлені законом.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», інформація щодо судових рішень, засідань та справ, які розглядаються в судах, є відкритою [52]. Це правило діє за умов, якщо інше не встановлено законом. Суди мають право надавати таку інформацію через телефонні дзвінки без попередньої ідентифікації особи, а також публікувати оголошення як в приміщеннях суду, так і на своїх веб-сайтах. Крім того, у цій статті зазначається, що дані про суд, сторін у процесі, предмет позову, а також дату і час судового засідання мають бути невідкладно оприлюднені на офіційному веб-порталі судової влади України, за винятком випадків, визначених законодавством.

Згідно з нормами, викладеними в статті 11 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» [40], інформація, яка міститься в Єдиному державному реєстрі, є загальнодоступною та відкритою для громадськості. Інформація з реєстру доступна як на офіційному сайті, так і в форматі відкритих даних на державному порталі, що забезпечує зручний доступ до неї для всіх зацікавлених осіб. Однак, варто зазначити, що деякі дані, такі як реєстраційні номери облікових карток платників податків та паспортна інформація, залишаються конфіденційними.

Згідно з нормами, що регулюють процес реєстрації осіб як платників податку на додану вартість, кожному з таких платників надається унікальний податковий номер [45]. Цей номер служить для здійснення сплати податку та є

єдиним у всій Україні, зберігаючись за платником до моменту його виключення з реєстру. Вся інформація, пов'язана з номером платника ПДВ, доступна на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних, що забезпечує прозорість і доступність даних. Використання цієї інформації регулюється положеннями статті 101 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42], що підкреслює важливість відкритості даних для суспільства.

Коли особа потрапляє до реєстру боржників за аліментами, її особисті відомості стають доступними для публічного перегляду. Цей процес регулюється законодавством України, зокрема, законом «Про виконавче провадження» [38]. Відповідальність за публікацію таких даних покладається на Міністерство юстиції України, яке забезпечує їх внесення до відповідного реєстру.

Однак, Закон України «Про доступ до публічної інформації» [42] має й певні недоліки. Зокрема, існують суперечності, які можуть бути використані владою для відмови у наданні необхідної інформації. Наприклад, у статті 6 Закону визначено, що службова інформація є інформацією з обмеженим доступом, що викликає деякі запитання. Важливість цього аспекту підсилюється тим, що в Україні немає чіткого правового механізму, який би регулював умови, підстави та порядок надання інформації, що має статус «службової» [42].

Право на доступ до публічної інформації забезпечується цілим комплексом заходів, спрямованих на те, щоб громадяни могли вільно отримувати необхідну інформацію від державних органів. Одним із ключових аспектів є обов'язок розпорядників інформації не лише надавати її на запити, а й активно публікувати у відкритому доступі, за винятком тих випадків, що регламентуються законом. Для цього в органах влади створюються відповідні структурні підрозділи або призначаються посадові особи, які займаються організацією процесу доступу до такої інформації.

Процедура подання запиту на отримання публічної інформації повинна бути максимально простою і зручною для громадян, щоб уникнути зайвої

бюрократії. Крім того, забезпечується відкритість засідань колегіальних органів влади, якщо законодавством не передбачені винятки. Контроль за дотриманням прав на доступ до інформації здійснюється як на рівні парламенту, так і громадськими та державними структурами, що гарантує прозорість процесів. Важливим елементом є юридична відповідальність, яка настає у разі порушення законодавчих норм щодо доступу до інформації.

Основні принципи цього права ґрунтуються на прозорості та відкритості роботи органів влади, забезпеченні вільного отримання та поширення інформації, за винятком обмежень, передбачених законом. Також важливо, що доступ до інформації надається на рівноправних засадах, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, переконань, статі, етнічного походження, соціального статусу тощо.

Досить часто трапляється ситуація, коли органи влади не розмежовують запити на публічну інформацію та звернення громадян, хоча ці два поняття мають різну юридичну природу. Така плутанина ускладнює реалізацію права громадян на доступ до інформації, оскільки кожен із цих механізмів регулюється окремими законами. Зокрема, звернення громадян регулюється Законом України «Про звернення громадян» [48], тоді як запити на публічну інформацію підпадають під дію Закону України «Про доступ до публічної інформації». Зміст цих понять кардинально різняться.

Аналіз міжнародних документів, що забезпечують доступ до інформації, вимагає глибокого вивчення ряду ключових угод, які регулюють це питання. Серед них особливе місце займають Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права [21], Орхуська конвенція [14], яка зосереджена на екологічних питаннях, а також Конвенція Ради Європи, що стосується доступу до офіційних документів [15]. Важливими є також міжнародні норми, закріплені у м'якому праві, які, хоч і не мають обов'язкової сили, формують рекомендаційні стандарти, такі як Цванські принципи [5] і Міжнародна хартія відкритих даних [20].

Протягом останніх десяти років право на доступ до інформації почало розглядатися не лише як частина свободи вираження, але й як автономне право. Основоположним документом у цій сфері для України залишається Європейська конвенція з прав людини [8], зокрема стаття 10, яка проголошує, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право охоплює можливість отримувати та поширювати інформацію без втручання держави. Тлумачення цієї статті та практичні рішення Європейського суду з прав людини свідчать про те, що право на інформацію зазвичай захищається у контексті свободи вираження, що підкреслює важливість цього аспекту в юридичній практиці.

Сьогодні Європейський суд з прав людини має чітко окреслені рамки щодо захисту права на доступ до інформації, що стало суттєвим кроком у його імплементації. Ці положення демонструють не лише правові, але й соціальні зобов'язання держав у забезпеченні цього права, формуючи основу для активного громадянського суспільства та відкритих демократичних процесів.

Обмеження конституційного права людини на збір, збереження, використання та розповсюдження інформації відповідає положенням пункту 2 статті 29 Загальної декларації прав людини 1948 року [8]. У цьому пункті наголошується, що здійснення прав і свобод кожного може підлягати лише тим обмеженням, які встановлені законом з метою забезпечення поваги до прав і свобод інших осіб, а також для підтримання моралі, громадського порядку і загального добробуту у межах демократичного суспільства. Особливо це стосується воєнного чи надзвичайного стану, коли може бути введено обмеження на певні конституційні права, зокрема на свободу поширення інформації.

24 лютого 2022 року, через військову агресію російської федерації, в Україні було введено воєнний стан, що призвело до тимчасових обмежень окремих прав громадян [37]. Воєнний стан – це особливий режим, який може бути введений у країні або на її окремих територіях у разі загрози збройного нападу чи небезпеки для незалежності та територіальної цілісності держави.

Цей режим надає спеціальні повноваження державним органам, військовому керівництву та місцевим адміністраціям для відвернення загроз та захисту національної безпеки.

У зв'язку з цим можуть тимчасово обмежуватися конституційні права та свободи громадян, а також права юридичних осіб, при цьому такі обмеження мають чітко визначений термін дії. Згідно з міжнародними стандартами та внутрішнім правом, обмеження прав людини можуть бути виправданими, якщо вони відповідають принципам законності, необхідності й пропорційності. Такі обмеження мають бути спрямовані на забезпечення національної безпеки, громадського порядку, охорону здоров'я або захист прав інших осіб, а також можуть застосовуватися для підтримки правосуддя та запобігання розголошенню конфіденційної інформації [59, с.33].

Крім того, обмеження прав і свобод можуть бути виправданими у випадках, наприклад, для запобігання або припинення злочинних дій, збереження життя та майна, проведення оперативного переслідування підозрюваних у злочинах, або встановлення істини під час розслідування кримінальних проваджень. Також ці обмеження можуть бути пов'язані із забезпеченням територіальної цілісності, охорони здоров'я чи моралі, або захисту прав інших осіб. Крім того, важливими підставами є збереження конфіденційної інформації та підтримка авторитету судової системи. Однак, кожне обмеження повинно відповідати чітко визначеній меті, і не можна, наприклад, обмежити право на свободу віросповідання під приводом розслідування злочину або обмежити недоторканність житла через необхідність збереження конфіденційності [59, с.34].

Під час воєнного стану можуть бути введені заходи для забезпечення інформаційної безпеки держави, зокрема:

- здійснення контролю за змістом і розповсюдженням інформації для запобігання поширенню неправдивих або шкідливих відомостей, які можуть загрожувати життю, здоров'ю громадян або національній безпеці;

- обмеження доступу до ворожих пропагандистських ресурсів через інтернет-провайдерів на території України;
- регулювання діяльності постачальників електронних комунікаційних послуг, видавничих компаній, телерадіоорганізацій, поліграфічних підприємств та інших установ, які пов'язані з медіа, з метою їхнього використання для військових потреб і проведення інформаційної роботи серед населення та військових;
- заборона на функціонування приватних та колективних радіостанцій, а також обмеження передачі даних через комп'ютерні мережі [29].

Цей список не є остаточним і може бути доповнений відповідними законами України.

Таким чином, право на доступ до публічної інформації в Україні є важливим елементом демократичного суспільства, закріпленим у Конституції та різноманітних законодавчих актах. Воно забезпечує громадянам можливість отримувати, використовувати і поширювати інформацію, що сприяє прозорості та підзвітності органів державної влади. Важливість цього права підкреслюється не лише національними нормами, але й міжнародними стандартами, такими як Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів та рекомендації ООН.

ОСНОВНІ Законодавчі акти, що регулюють доступ до публічної інформації, включають не лише Конституцію, але й закони «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», а також «Про судоустрій і статус суддів». Ці документи окреслюють права та обов'язки учасників інформаційних відносин, регламентують порядок доступу до інформаційних ресурсів і гарантують їх захист. Водночас, законодавство передбачає певні обмеження, які можуть бути введені у випадках, коли це необхідно для захисту національної безпеки, громадського порядку чи прав інших осіб.

У цілому, право на доступ до публічної інформації є важливим інструментом для забезпечення демократичних цінностей, але для його реалізації необхідно подолати існуючі бар'єри та забезпечити відповідність нормам, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Відкритість держави перед громадянами повинна поєднуватися з відповідальністю органів влади, щоб кожен громадянин мав змогу користуватися своїми правами у повному обсязі, гарантуючи, що процеси прийняття рішень залишаються прозорими та підзвітними.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

2.1 Механізм реалізації права на доступ до публічної інформації

Забезпечення відкритості публічної інформації є важливим елементом демократичного суспільства і одним із основних інструментів для досягнення цієї мети є можливість громадян подавати запити на отримання інформації. Кожна особа має законне право звернутися до органів влади з проханням надати потрібні дані, що сприяє підвищенню прозорості в їхній діяльності.

Законодавство України, зокрема Закон «Про доступ до публічної інформації» [42], створює правову базу для діяльності державних установ, сприяючи їхній підзвітності та прозорості. Регулярне публікування інформації та своєчасна реакція на запити громадян не тільки реалізують їхнє право на доступ до даних, але й зміцнюють довіру до органів влади, активізують участь населення у суспільних процесах і допомагають у боротьбі з корупцією.

Основоположні принципи, що містяться в Конвенції Тромсе [15], Конституції України [16] та Законі України «Про доступ до публічної інформації» [42], формують важливу основу для забезпечення відкритості та доступності інформації в країні. По-перше, ключовим є право кожної особи на доступ до інформації. Це означає, що запитувачі не зобов'язані вказувати своє ім'я, пояснювати мету запиту або уточнювати, як вони планують використовувати отриману інформацію. По-друге, принцип максимального спрощення доступу до інформації зобов'язує розпорядників публічної інформації робити все можливе, щоб інформація була доступною для всіх бажаючих у найкоротші терміни і без зайвих витрат. Це передбачає обов'язок розпорядників публічної інформації, які є суб'єктами владних повноважень, вести облік публічної інформації, наповнювати свої офіційні веб-сайти

необхідними даними та надавати безкоштовні копії документів обсягом до десяти сторінок.

Не менш важливим є запровадження юридичної відповідальності за порушення норм законодавства щодо доступу до публічної інформації. Посадові особи, винні в порушенні прав на доступ до інформації, можуть бути притягнені до адміністративної, матеріальної, а в деяких випадках і кримінальної відповідальності. Це створює ефективний механізм, що стимулює дотримання норм законодавства та захист прав громадян на отримання інформації. Усі ці принципи разом забезпечують належний рівень прозорості та відкритості державних установ, що, в свою чергу, сприяє зміцненню демократичних засад у суспільстві [19, с.57].

Згідно зі статтею 12 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42], учасниками процесу доступу до публічної інформації є три основні категорії. По-перше, це особи, які звертаються за інформацією, до яких належать як фізичні, так і юридичні особи, а також об'єднання громадян, не маючи статусу юридичної особи. По-друге, розпорядники інформації, які визначені в статті 13 цього ж Закону [42]. І, нарешті, важливим елементом є структурний підрозділ або спеціально призначена особа, яка відповідає за обробку запитів на інформацію від розпорядників. Зазначені три групи учасників створюють систему, яка забезпечує реалізацію права громадян на доступ до інформації.

У IV розділі Закону, а також у статті 19, яка присвячена реалізації права на доступ до інформації, детально розглядається поняття інформаційного запиту, терміни його розгляду, а також умови і порядок оплати за надання інформації [42]. У цій статті зазначено, що запит на інформацію є формальним зверненням особи до розпорядника, яке стосується публічної інформації, що знаходиться у його розпорядженні. Як фізичні, так і юридичні особи, а також об'єднання громадян без статусу юридичної особи, мають право подавати такі запити.

Представимо саму процедуру отримання публічної інформації від державних органів в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Етапи отримання публічної інформації

Етап	Дії	Відповідальні особи / органи	Термін виконання
1. Подання запиту	Громадянин подає запит на отримання публічної інформації	Громадянин або юридична особа	В будь-який час
2. Реєстрація запиту	Запит реєструється в системі органу влади	Уповноважена особа органу влади	В день надходження запиту
3. Розгляд запиту	Орган влади розглядає запит та перевіряє наявність запитуваної інформації	Уповноважена особа або підрозділ органу влади	До 5 робочих днів
4. Надання відповіді	Орган влади надає відповідь або повідомляє про відмову в доступі	Уповноважена особа органу влади	До 5 робочих днів (за наявності підстав для відмови - до 20 днів)
5. Оскарження відмови	Громадянин може оскаржити відмову в доступі до інформації	Громадянин, суд або Уповноважений Верховної Ради з прав людини	В залежності від ситуації

Законодавство чітко вказує, що запитувач не зобов'язаний пояснювати причини чи цілі свого звернення, що усуває ризик суб'єктивного оцінювання запитів з боку розпорядників інформації. Такий підхід гарантує однакові можливості для всіх громадян у доступі до необхідних даних, адже розгляд і задоволення запиту здійснюються лише на основі його змісту, без прив'язки до мотивів. Громадяни мають можливість подавати запити на отримання інформації не лише про себе, а й про інших осіб, не зобов'язуючи себе

пояснювати причини своїх запитів. Це є ключовим аспектом, що сприяє прозорості та підзвітності органів влади [61, с.159].

Різні категорії осіб, зокрема активісти, журналісти та представники громадських організацій, активно використовують це право для контролю за діяльністю державних установ, здійснюючи розслідування та моніторинг. Запити на публічну інформацію можуть бути подані у різних формах – усній, письмовій або електронній, без жодних вимог до обґрунтування, що робить процес доступним для широкого кола громадян.

Відповідальні за інформацію зобов'язані реагувати на запити протягом п'яти робочих днів, а якщо запит потребує більше часу через великий обсяг даних, термін може бути продовжено до двадцяти робочих днів з обов'язковим повідомленням запитувача. Щоб полегшити процедуру подання письмових запитів, особи можуть заповнити спеціальні форми, доступні у розпорядників інформації або на їх офіційних сайтах. Ці форми містять інструкції щодо подачі запитів і отримання інформації. Кожен запитувач має право обрати форму та спосіб подання запиту на свій розсуд, без обмежень з боку органів, що зобов'язані надати інформацію. Методи подачі запиту (усно, письмово, поштою) не впливають на процес його розгляду [64, с.110].

Згідно з чинними нормами законодавства, інформація на запит надається безкоштовно. Проте, у випадку, якщо запит передбачає отримання копій документів, які перевищують десять сторінок, запитувач має компенсувати фактичні витрати на копіювання та друк. Ці витрати регулюються Постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 740 [43], яка визначає граничні норми витрат на копіювання або друк документів, що надаються у відповідь на запити на інформацію.

Відповідно до статті 20 Закону «Про інформацію», інформація класифікується на відкриту та таку, що має обмежений доступ [49]. Загальне правило полягає в тому, що вся інформація вважається відкритою, якщо тільки вона не підпадає під категорії, визначені законом як така, що має обмежений доступ. У статті 21 цього ж закону, а також у статті 6 Закону «Про доступ до

публічної інформації» [42], зазначається, що до інформації з обмеженим доступом належать конфіденційна, службова та таємна інформація.

Важливим аспектом є алгоритм, що регулює надання такої інформації за запитом, який викладено в Огляді судової практики Верховного Суду України, оприлюдненому у 2020 році [23]. У ньому зазначено, що якщо документ містить інформацію з ознаками конфіденційності, то вона має бути вилучена при наданні копій, щоб унеможливити її ідентифікацію. Такі судові рішення можуть суттєво вплинути на розвиток правової практики. Окрім того, стаття 21 також визначає, що регламентація доступу до таємної чи службової інформації, а також порядок її віднесення до цих категорій, підлягає нормам законодавства [42].

Віднесення інформації до категорії службової та встановлення правил доступу до неї регулюються Типовою інструкцією про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію [46]. Цей документ окреслює основні вимоги щодо обліку, зберігання, використання та знищення документів, що містять службову інформацію, яка отримується в процесі виконання оперативно-розшукових заходів, контррозвідувальної діяльності, а також у сфері національної безпеки.

Відповідно до зазначених вимог, якщо до установи надходить запит на отримання інформації з документа, маркованого як «Для службового користування», то цей документ підлягає перегляду. Це робиться для перевірки, чи відповідає запитувана інформація критеріям, визначеним законодавством, щодо обмеження доступу. Користувач, який подав запит, отримує інформацію лише в тій частині, що не підлягає обмеженню [44].

Якщо в документі міститься інформація, що має обмежений доступ, то для відповіді на запит створюється його копія, де відповідні елементи ретушуються так, щоб унеможливити їх відтворення. Ця змінена копія документа передається запитувачу, тоді як оригінал з ретушуванням

зберігається серед документів, пов'язаних із запитом, і може бути використаний повторно в разі нових запитів на цю інформацію.

Стаття 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42] вказує на те, що інформація, яка містить державну, професійну, банківську, розвідувальну таємницю, а також таємницю досудового розслідування, може бути визнана таємною. Державна таємниця має свій унікальний правовий статус, який регулюється особливими механізмами, що відрізняють її від інших видів захищеної інформації.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про державну таємницю» [41], охорона державної таємниці підлягає регулюванню Конституцією та іншими законодавчими актами, серед яких закони про інформацію та доступ до публічної інформації, а також міжнародні угоди, ратифіковані Верховною Радою України. Важливо також зазначити, що згідно з пунктом 8 статті 6 цього ж закону, може бути обмежений доступ до інформації, а не до документів. Якщо документ містить інформацію, доступ до якої обмежено, то для ознайомлення повинна надаватися лише та інформація, яка не має обмежень.

17 липня 2020 року внесено зміни до частини п'ятої статті 10 Закону України «Про державну таємницю» [41] відповідно до вимог, що стосуються оборонних закупівель. Важливим є те, що забороняється віднесення інформації до категорії державної таємниці, якщо вона не відповідає встановленим критеріям. Зазначено, що предметом засекречування є інформація, а не сам документ. У випадках, коли документ містить державну таємницю, особам надається доступ лише до інформації, яка не підлягає обмеженню.

Крім того, стаття 15 визначає, що засекречення документів можливе лише стосовно тих відомостей, які мають статус державної таємниці. У разі надходження запиту на документ, частина якого є засекреченою, забезпечується доступ до частини, яка не засекречена [41].

Згідно зі статтею 19, Кабінет Міністрів України встановлює єдині вимоги щодо виготовлення, обліку та зберігання матеріальних носіїв секретної інформації. Проте, на жаль, нормативно-правові акти, що регулюють порядок

доступу до документів та надання інформації за запитом, на даний момент не визначені [41].

З метою реалізації механізму права на інформацію, що передбачає можливість вільного отримання, використання, розповсюдження, зберігання та захисту інформації, необхідної для захисту своїх прав, свобод і законних інтересів, а також для належного виконання суб'єктами режимно-секретної діяльності обов'язків як розпорядників інформації, важливо дотримуватися вимог Конституції України [16] та законодавства, яке регулює доступ до публічної інформації, зокрема законів України «Про доступ до публічної інформації» [42], «Про інформацію» [49] та «Про державну таємницю» [41].

У зв'язку з цим пропонуємо ввести механізм, який реалізує право на інформацію на основі аналогій до положень, викладених у пункті 85 Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію [46]. Якщо в запитуваному документі міститься інформація з обмеженим доступом, слід виготовити його копію відповідно до встановлених вимог щодо виготовлення та обліку копій секретних документів. У такій копії слова, речення або зображення, що містять секретну інформацію, підлягають ретушуванню, здійснюваному згідно з актом за результатами експертної оцінки матеріальних носіїв інформації, таким чином, щоб виключити можливість подальшого відтворення ретушованої інформації.

З отриманої копії документа виготовляється інша копія, яка надсилається запитувачеві. При цьому копія документа, що підлягає ретушуванню і має гриф секретності «Особливої важливості», знищується протягом доби у відповідності до встановленої форми акту, без необхідності розгляду експертною комісією. Що стосується копій документів з грифами «Цілком таємно» та «Таємно», їх знищення відбувається без складання акта, із записами у відповідних журналах або картках обліку, що підтверджуються підписами співробітника режимно-секретного органу і виконавця.

Згідно з пунктом 5.26 Вимог до оформлення документів ДСТУ 4163-2020, затверджених наказом Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» [4] від 1 липня 2020 року № 144, відмітка про засвідчення копії документа, яка надсилається запитувачеві, повинна містити такі елементи: слова «Згідно з оригіналом» (без лапок), найменування посади особи, яка засвідчує копію, особистий підпис цієї особи, її ім'я та прізвище, а також дату засвідчення копії. В окремих випадках, передбачених законодавством, копії документів повинні бути засвідчені відбитком печатки юридичної особи або структурного підрозділу, що відповідає за діловодство, кадрові питання, бухгалтерію тощо, або печаткою «Для копій» [4].

Таким чином, важливо забезпечити виконання всіх цих вимог для належного функціонування системи доступу до інформації та збереження конфіденційності чутливих даних.

Аналіз законодавства в сфері доступу до публічної інформації виявляє ряд унікальних аспектів, які визначають його функціонування. Перш за все, варто звернути увагу на відсутність зобов'язання надавати причини для подання запиту, що на практиці означає, що запитувач може залишатися анонімним у своїх намірах. Ця особливість підкреслює формальний характер процесу, коли мета запиту може залишатися непоміченою. Крім того, важливим є той факт, що запити можуть подаватися як індивідуально, так і колективно, що свідчить про гнучкість системи. Проте в цьому контексті передбачається, що навіть автоматизовані запити повинні включати певний рівень ідентифікації запитувача, що додає особистісний аспект до всього процесу.

Ще однією важливою складовою є дотримання норм, які регулюють захист персональних даних. Це включає вимоги щодо отримання згоди на обробку даних, обмеження на їх збирання та оброблення лише до необхідного обсягу, а також гарантії конфіденційності. Закони, що регулюють цю сферу, забезпечують права особи на доступ до своїх даних і можливість їх корекції або

видалення, що підкреслює значущість приватності у сучасному інформаційному середовищі.

В Україні існує чітка законодавча основа, що регулює доступ до публічної інформації, зокрема в контексті обмеження цього доступу. Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42], встановлені певні вимоги, які повинні дотримуватися для обґрунтування обмежень. Ця система ґрунтується на принципі відкритості, закріпленому в першій статті закону, де зазначено, що доступ до публічної інформації є нормою, а його обмеження можливе лише за наявності конкретних підстав.

Зокрема, розпорядники інформації зобов'язані дотримуватись трискладового тесту, який передбачає, що інформація може бути недоступною тільки в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, а також якщо її розголошення може суттєво зашкодити цим інтересам. Кожен випадок обмеження доступу має бути ретельно обґрунтований: потрібно довести, чому саме інформація може загрожувати цим інтересам, якою є ймовірність істотної шкоди і чому ця шкода переважає суспільний інтерес у доступі до інформації. У разі невиконання цих вимог розпорядник зобов'язаний задовольнити запит на отримання інформації.

Нижче, ми узагальнимо розглянуту інформацію та структуруємо її в таблицю 2.2.

Таблиця 2.2

Основні аспекти механізму реалізації права на доступ до публічної інформації

Аспект	Опис
Значення доступу до публічної інформації	Доступ до інформації сприяє підвищенню довіри до органів влади, активній участі громадян, боротьбі з корупцією та зміцненню демократичних принципів.
Учасники процесу	1. Запитувачі (фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян). 2. Розпорядники інформації. 3. Спеціально призначені особи/підрозділи.

Продовження таблиці 2.2

Аспект	Опис
Типи інформації	1. Відкрита інформація. 2. Інформація з обмеженим доступом (конфіденційна, службова, таємна).
Контроль	1. Парламентський (Уповноважений з прав людини). 2. Громадський (громадські організації, активісти). 3. Державний (скарги, судові звернення).
Форми подання запитів	Усна, письмова, електронна. Запитувач не зобов'язаний пояснювати причину запиту.
Відповідальність за порушення	Посадові особи несуть адміністративну, матеріальну та кримінальну відповідальність за порушення права на доступ до інформації.
Захист інформації з обмеженим доступом	Інформація з обмеженим доступом вилучається з документів перед передачею. Ретушування даних у копіях для запитувача.
Трискладовий тест для обмеження доступу	Обмеження можливе лише для захисту національної безпеки, громадського порядку або територіальної цілісності, якщо шкода перевищує суспільний інтерес.
Цифровізація та відкриті дані	Створення електронних баз даних та платформ для спрощення доступу до інформації. Використання інформації для моніторингу, розслідувань та економічного розвитку.
Захист персональних даних	Обмеження збору та обробки персональних даних, вимога згоди на обробку, захист конфіденційності.
Інформаційна цензура та ризики	Розробка механізмів захисту від цензури, запровадження технологій захисту даних у цифровому середовищі.
Юридична відповідальність та вимоги до копій	Копії документів повинні відповідати вимогам, включати відмітку про засвідчення, бути ретушованими для захисту секретної інформації.

Варто згадати про тенденцію до цифровізації в цій галузі, яка передбачає впровадження нових технологій для поліпшення доступу до інформації. Створення електронних баз даних і інтерактивних платформ суттєво підвищує зручність та доступність публічної інформації, роблячи її зрозумілішою для

користувачів. Загалом, ці елементи створюють комплексну систему, що має на меті покращення прозорості та ефективності у сфері доступу до публічної інформації [61].

Доступ до відкритих даних має суттєвий вплив на підвищення рівня прозорості і відповідальності органів влади, оскільки громадяни отримують змогу контролювати дії урядовців, оцінювати їх рішення та виявляти можливі зловживання. Ця прозорість не тільки сприяє активнішій участі громадян у суспільних процесах, але й стимулює економічний розвиток, адже бізнесмени та інвестори можуть використовувати цю інформацію для ухвалення більш обґрунтованих рішень.

Громадські організації, аналітичні центри та медіа також виграють від покращеного доступу до даних, оскільки це дозволяє їм ефективніше виконувати «функцію нагляду» за діяльністю держави, здійснювати розслідування і підвищувати обізнаність населення. Даний процес підтримує демократичні цінності та активне залучення громадян до суспільного життя. Проте, впровадження відкритих даних стикається з певними труднощами, які потребують уваги. Забезпечення безпеки в цифровому середовищі та охорона приватності особистих даних є ключовими аспектами сучасного суспільства.

Державні органи повинні активно сприяти популяризації прав на доступ до інформації та просвіті населення про їхні права. Це передбачає створення умов, які забезпечують легкість у отриманні та зрозумілості інформації про права, а також надання консультацій та підтримки громадянам у реалізації цих прав. В умовах сучасного інформаційного суспільства, де цифрові технології відіграють важливу роль, з'являються нові виклики, пов'язані з охороною прав на доступ до інформації. Цифрове середовище пропонує численні можливості для обміну, зберігання та поширення інформації, проте водночас воно створює ризики, пов'язані з конфіденційністю, цілісністю та доступністю даних [61].

Для забезпечення прав на доступ до інформації в цифровому контексті важливо розробити ефективні механізми та стандарти, включаючи впровадження сучасних технологій шифрування і захисту персональних даних.

Інформаційне суспільство також стикається з загрозою інформаційної цензури та різними обмеженнями, які можуть суттєво звужувати свободу інформації та право на її отримання. Наприклад, деякі уряди можуть намагатися приховати незручну інформацію або завадити доступу до неї, що підриває основи відкритості та прозорості в суспільстві. Тому важливо розробити ефективні інструменти для протидії інформаційній цензурі та забезпечення недискримінаційного доступу до інформації [61].

Громадські організації та журналісти виконують надзвичайно важливу функцію в просуванні та захисті прав на доступ до інформації. Вони є представниками інтересів суспільства, допомагаючи виявляти недостовірну інформацію, а також відстоюючи права громадян на доступ до публічної інформації. Громадські організації можуть проводити аналіз законодавства у сфері доступу до інформації, пропонувати його вдосконалення та активно співпрацювати з державними органами в питаннях забезпечення цього доступу. У такий спосіб створюється комплексний підхід до захисту прав на інформацію, що має сприяти формуванню більш відкритого і прозорого суспільства [60, с.50].

Журналістика має вагомий вплив на реалізацію прав на доступ до інформації, виконуючи функцію «сторожа демократії». Журналісти, здійснюючи свою діяльність, викривають корупційні схеми, зловживання та недоліки в діяльності державних органів і публічних інституцій, що сприяє прозорості влади. За допомогою журналістських розслідувань можуть бути розкриті важливі факти, які інакше залишилися б непоміченими, а також виявлені випадки порушення прав на доступ до інформації. Журналістика, як невід’ємна частина громадянського суспільства, не лише підвищує свідомість населення, але й активізує участь громадськості у питаннях, що стосуються доступу до інформації.

Громадські організації грають ключову роль у контролі за дотриманням прав на доступ до інформації. Вони проводять моніторингові акції, такі як аудити та перевірки, що дозволяє виявити недоліки та порушення з боку

державних структур. Такі організації також займаються просвітою населення, інформуючи людей про їхні права і формуючи усвідомлене ставлення до важливості доступу до інформації. Зростаюча зацікавленість громадськості у викритті неправдивої або обмеженої інформації призводить до активної участі людей у контролі за виконанням прав на доступ до інформації. Вони долучаються до процесів моніторингу, тим самим стимулюючи державні інституції бути більш відкритими та підзвітними.

Залучення громадськості до формування політик та законодавства, що стосуються прав на доступ до інформації, є важливим аспектом, який забезпечує представлення різноманітних інтересів громадян. Консультації з громадськістю та експертами під час розробки нових законів допомагають врахувати потреби населення у сфері інформаційної відкритості. Активна участь громадських організацій у формуванні політики сприяє більшій прозорості в управлінні та демократичному розвитку суспільства.

Громадські організації можуть активно взаємодіяти під час консультацій, громадських слухань та інших публічних обговорень, що стосуються доступу до інформації. Вони мають можливість представляти інтереси громадян у діалозі з урядом і різними зацікавленими сторонами, вносячи пропозиції щодо вдосконалення законодавства та політики. Це взаємодіє на користь забезпечення ефективної реалізації прав на доступ до інформації [60].

Таке залучення громадськості є важливою складовою демократичного управління, що гарантує врахування інтересів громадян у процесах прийняття рішень. Відкритість і прозорість в управлінні, а також активна взаємодія між урядом, громадським сектором і іншими учасниками забезпечують створення справедливого та рівноправного суспільства, де права на доступ до інформації є захищеними та гарантованими.

В адміністративній практиці органів влади досі залишається досить поширеним випадок, коли запитувачам відмовляють у наданні інформації, посиляючись на наявність такої інформації у загальнодоступних джерелах, зокрема на офіційних веб-сайтах відповідних розпорядників. У цьому контексті

розпорядникам варто врахувати, що частина 2 статті 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42] категорично забороняє відповідати на інформаційні запити, посилаючись на наявність інформації в загальнодоступних джерелах. Згідно з цим положенням, якщо відповідь розпорядника свідчить про те, що інформацію можна отримати з таких джерел, або не містить відповіді на суть запиту, це вважається неправомірною відмовою у наданні інформації. У той же час, Конвенція Тромсе [15] у статті 6, частині 3, зазначає, що державні органи можуть надати доступ до офіційних документів, вказавши заявникам на легкодоступні альтернативні джерела.

Пояснювальний звіт до Конвенції тлумачить цю норму як можливість надання доступу через направлення запитувача до легкодоступних альтернативних джерел [36]. Наприклад, якщо документ опубліковано в інтернеті і доступний конкретному запитувачу, державні органи можуть направити його до такого джерела. Проте, розпорядники повинні оцінювати, чи є документ дійсно легкодоступним у кожному конкретному випадку, оскільки не всі запитувачі мають доступ до інтернету. Крім того, важливим є також питання цінової доступності, адже, наприклад, пропозиція запитувачу придбати дорогий друкований матеріал суперечить цьому підходу. Хоча цей механізм міг би бути впроваджений в Україні, суворі вимоги, закладені в частині 2 статті 22 закону, значно обмежують його застосування.

Аналіз сучасної адміністративної практики вказує на те, що до моменту створення державного ресурсу, який забезпечить безперебійний доступ до надійної та достовірної інформації, направлення запитувачів до загальнодоступних джерел (таких як офіційні веб-сайти) може скоротити їхні права на доступ до інформації, замість того, щоб надати їм додаткові переваги. Більше того, у тих випадках, коли офіційні веб-сайти розпорядників публічної інформації перебувають під повним контролем самих розпорядників, неможливо гарантувати їх доступність, а також незмінність і достовірність опублікованої на них інформації.

Таким чином, розпорядники публічної інформації повинні надавати її у відповідь на запити, навіть якщо ця інформація вже була оприлюднена в офіційних джерелах. Це забезпечить захист журналістів та інших суб'єктів, які виконують функції громадського контролю, від безпідставних звинувачень у розповсюдженні недостовірної інформації [22].

Не менш важливим є усунення цифрового розриву, адже не всі громадяни мають однаковий доступ до новітніх технологій. Державі слід активно працювати над створенням політик і стратегій, що сприятимуть подоланню цих бар'єрів, забезпечуючи всім рівний доступ до інформаційних ресурсів. Прозорість і доступність публічної інформації в умовах цифровізації є вагомими факторами, що сприяють розвитку держави та активізації громадянського суспільства. Ці елементи не лише підвищують підзвітність влади, а й стимулюють економічний прогрес.

Для повноцінної реалізації потенціалу цифрових технологій необхідно вирішити існуючі виклики та забезпечити, щоб кожен громадянин мав можливість доступу до важливих інформаційних ресурсів. Важливо зазначити, що відповідно до рекомендацій Вищого адміністративного суду України, публічна інформація повинна бути заздалегідь зафіксована та перебувати в розпорядженні органів влади [28]. Це визначає межі інформаційних запитів, адже запит на інформацію не повинен вимагати створення нових даних, за винятком ситуацій, коли розпорядник зобов'язаний володіти такою інформацією. Розуміння цих принципів є необхідним для забезпечення ефективного доступу до публічної інформації.

Підсумовуючи зазначимо, що механізм реалізації права на доступ до публічної інформації є важливою складовою демократичного суспільства, сприяючи прозорості та підзвітності органів влади. Доступ до публічної інформації дозволяє громадянам і організаціям здійснювати контроль за діями уряду, брати активну участь у прийнятті рішень та захищати свої права. Основні етапи механізму включають подання запиту, розгляд інформаційним розпорядником та надання відповіді у встановлені законом строки.

Ефективне функціонування цього механізму залежить від належної правової бази, дотримання процедур, передбачених законами, і наявності відповідних інституцій. Важливу роль у цьому процесі відіграють уповноважені особи органів влади, які забезпечують обробку запитів та надання інформації. Суттєве значення також має триступеневий тест на обмеження доступу до інформації, що дозволяє уникати незаконного обмеження права на інформацію.

Разом з тим, реалізація цього права супроводжується низкою викликів, зокрема пов'язаних з наданням відповідей на запити вчасно, обробкою конфіденційної інформації та уникненням інформаційної цензури. Для подальшого розвитку цього механізму важливо вдосконалювати цифрові платформи, які сприяють відкритості даних, та підвищувати рівень правової обізнаності громадян.

2.2 Особливості оприлюднення публічної інформації та реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану

У 1987 році Європейський суд з прав людини ухвалив своє перше рішення, яке стосувалося доступу до публічної інформації. У справі «Леандер проти Швеції» Суд сформулював ключову правову позицію, яка стала основою для подальшого розвитку цієї сфери. Зокрема, було підкреслено, що право на свободу отримувати інформацію забороняє уряду встановлювати обмеження для будь-якої особи, яка прагне отримати інформацію, яку інші можуть бути готові надати. Суд зазначив, що стаття 10 Конвенції не наділяє приватних осіб правом доступу до особистих даних, які містяться у реєстрах, і не накладає на уряд зобов'язання надавати таку інформацію. Отже, Суд підкреслив, що держави не зобов'язані забезпечувати доступ до інформації, що є у їхньому розпорядженні [65, с.9-15].

Відзначаючи подальший розвиток практики Суду, слід зазначити, що з часом увага зосередилася на ролі ЗМІ, журналістів і громадських організацій у

поширенні важливої суспільної інформації та їхній функції як «сторожів» демократії. Монополія держави на інформацію почала сприйматися як форма цензури. У своєму наступному рішенні Суд, керуючись вказаними принципами, почав розширювати захист статті 10 Конвенції, охоплюючи питання доступу до публічної інформації.

Кінцеву відповідь на питання, коли Суд може захистити право на доступ до публічної інформації, було надано у 2016 році у справі «Угорський Гельсінський комітет проти Угорщини». У цьому рішенні Велика Палата Суду підсумувала свою практику щодо доступу до публічної інформації та визначила чотири критерію, які використовуються для оцінки, чи є обмеження доступу до інформації втручанням у свободу вираження думок. Ці критерії включають: мету запитувача, природу інформації, роль запитувача та наявність і доступність інформації. Суд також зазначив, що право на доступ може бути захищене, якщо інформація не надається всупереч обов'язковим рішенням національних органів, які набрали законної сили [1].

В умовах воєнного стану реалізація права на доступ до публічної інформації та особливості її оприлюднення зазнають певних змін і обмежень. Військові дії та загрози національній безпеці вимагають обмеження вільного доступу до деяких категорій інформації, які за звичайних обставин є відкритими. Пріоритетом стає захист державних інтересів, зокрема національної безпеки, громадського порядку та територіальної цілісності. Під час воєнного стану органи влади можуть тимчасово обмежити доступ до інформації, яка стосується стратегічних об'єктів, військових операцій або іншої інформації, розголошення якої може поставити під загрозу безпеку держави або життя громадян. Такі обмеження підкріплюються законодавчими нормами, зокрема через запровадження спеціальних режимів доступу до інформації [59].

На нашу думку, одним із найважливіших аспектів реалізації права на доступ до публічної інформації під час воєнного стану є баланс між правом громадян на інформацію та необхідністю захищати національні інтереси. Застосовується триступневий тест для обмеження доступу до інформації, який

дозволяє визначити, чи перевищує суспільний інтерес у доступі до інформації потенційну шкоду від її розголошення. В умовах воєнного стану інформація, яка стосується планування або проведення бойових дій, руху військової техніки, безпеки військовослужбовців та цивільних об'єктів, може бути класифікована як конфіденційна або державна таємниця. Це передбачає ретельну перевірку запитів і вибіркове надання інформації, а також вилучення з документів даних, які можуть загрожувати безпеці держави.

Одночасно із цими обмеженнями держава зобов'язана забезпечувати громадянам доступ до суспільно важливої інформації, що не становить загрози національній безпеці. Це включає дані про соціально-економічну ситуацію, гуманітарну допомогу, діяльність органів влади у воєнний період. Важливим є також дотримання процедур оскарження відмови в доступі до інформації та гарантування можливості громадян захищати свої права, навіть в умовах надзвичайного стану. Зокрема, законодавство передбачає відповідальність посадових осіб за необґрунтоване обмеження доступу до публічної інформації та неправомірне віднесення її до категорій з обмеженим доступом.

У сучасних умовах, коли національна безпека стає пріоритетом, питання балансу між правом на інформацію та захистом законних інтересів набуває особливого значення. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні норми, які, хоча й не є обов'язковими, встановлюють рекомендації для держав у галузі доступу до інформації. Зокрема, варто звернути увагу на Глобальні принципи з національної безпеки та права на інформацію (Цванські принципи) [4]. Документ надає цінні орієнтири для урядів та організацій, що займаються розробкою політики у сфері інформаційної прозорості, зауважуючи, що національна безпека є одним із найбільш вагомих підстав для обмеження доступу до інформації. Водночас, автори принципів підкреслюють необхідність дотримання чітких стандартів, що регламентують ці обмеження.

Серед основних принципів, що містяться в цьому документі, можна виділити кілька ключових аспектів. По-перше, інформація повинна залишатися конфіденційною лише в тих випадках, коли її розголошення може завдати

істотної шкоди національній безпеці. По-друге, жодна особа, яка займає державну посаду, не може бути звільнена від вимоги розкриття інформації. Крім того, у ситуаціях, коли виникає нагальна потреба, держава може тимчасово обмежити доступ до інформації, але лише в межах, необхідних для подолання конкретної загрози. Важливо також, щоб інформація про серйозні порушення прав людини залишалася відкритою в будь-яких умовах, а рішення про обмеження доступу регулярно переглядалися.

Поряд із цими принципами, під час воєнного стану розпорядники інформації часто приймають рішення про утримання від оприлюднення даних або навіть видалення вже доступної інформації. Це викликано побоюваннями за безпеку працівників органів влади та самих органів. Наприклад, закриття порталу відкритих даних стало предметом обговорення, оскільки виникають питання про пропорційність таких дій і їх правомірність. Згідно з українським законодавством, інформація, що раніше була оприлюднена, повинна залишатися доступною, якщо це не загрожує безпеці. На додачу, слід врахувати положення Міжнародної хартії відкритих даних [20], яка визначає основні принципи для прозорого оприлюднення даних, до яких Україна приєдналася в 2016 році, що також є важливим аспектом у контексті забезпечення доступу до інформації в умовах воєнного стану.

Розглянемо основні принципи, закладені в Хартії відкритих даних [20], які визначають сучасні підходи до прозорості інформації. Принцип відкритості за замовчуванням передбачає суттєву трансформацію в діяльності уряду та його взаємодії з громадськістю. У традиційній моделі громадянам часто доводиться самостійно запитувати конкретні дані. Натомість принцип відкритості за замовчуванням передбачає, що інформація повинна бути доступною без спеціального запиту, а закриття даних можливе лише в окремих випадках, коли це обумовлено важливими причинами. Такий підхід має на меті зміцнити довіру між державою і громадянами, спростивши доступ до важливої інформації.

Своєчасність є ще одним важливим аспектом, що підкреслює значення актуальності оприлюднених даних. Відкриті дані стають дійсно цінними лише тоді, коли вони залишаються релевантними. Отже, швидке і повне оприлюднення інформації стає ключовим елементом для досягнення успіху. Уряди повинні прагнути публікувати дані у їхній первісній, незмінній формі, забезпечуючи таким чином їх коректне сприйняття і використання [20].

Доступність використання передбачає створення умов, за яких дані будуть легко доступні для аналізу. Це означає, що дані мають бути представлені у форматах, які дозволяють їх легко обробляти комп'ютерами, що покращує можливості для пошуку та аналізу. Важливо, щоб ці дані були безкоштовними та мали відкриту ліцензію, що забезпечує свободу використання для всіх зацікавлених сторін.

Порівнянність і сумісність також відіграють важливу роль у формуванні відкритих даних. Надання вільного доступу до цих даних дозволяє громадянам краще зрозуміти механізми державного управління, що, в свою чергу, сприяє більш інклюзивному економічному розвитку. Такі принципи не лише підвищують прозорість, а й забезпечують більш активну участь суспільства у процесах ухвалення рішень [20].

Згідно з першим пунктом статті 3 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42], право на доступ до публічної інформації забезпечується через зобов'язання розпорядників інформації публікувати відповідну інформацію, за винятком тих випадків, які чітко визначені законом. Основний перелік інформації, яка підлягає обов'язковому оприлюдненню, наведений у статтях 10-1 та 15 цього закону. Це включає дані про організаційну структуру, всі нормативно-правові акти, систему обліку публічної інформації, а також інформацію про діяльність органів влади та інших суб'єктів, наділених повноваженнями.

Згідно з установленими нормами, публічна інформація, як правило, повинна бути оприлюднена без затримок, проте не пізніше ніж через п'ять робочих днів з моменту затвердження відповідного документа. Однак, у

контексті введення воєнного стану в Україні, компетенція і повноваження деяких розпорядників інформації можуть зазнавати суттєвих змін. Це відбувається внаслідок встановлення обмежень уповноваженими органами відповідно до статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [50].

Слід зазначити, що такі обмеження не повинні стосуватися інформації, що стосується нормативно-правових актів, які вводять обмеження на конституційні права та свободи громадян, а також даних про екологічну ситуацію та якість харчових продуктів. Це викликає додаткові питання щодо обов'язковості оприлюднення іншої публічної інформації. Громадяни мають право отримувати важливу для них інформацію, а держава зобов'язана забезпечити її прозорість, навіть в умовах обмежень, пов'язаних з воєнним станом.

У контексті воєнного стану розпорядники публічної інформації повинні ретельно дотримуватись низки важливих рекомендацій, які забезпечать баланс між правом на інформацію та безпекою суспільства.

По-перше, слід оперативно публікувати дані, що стосуються загроз для життя, здоров'я та майна громадян, а також інформацію про вжиті заходи, які можуть допомогти людям захистити себе. Це включає, наприклад, інформацію про укриття, евакуацію та безпеку в умовах бойових дій.

По-друге, важливо забезпечити доступ до об'єктивної та перевіреної інформації, яка має значення для суспільства в умовах війни. Це може включати відомості про гуманітарні коридори, надання медичної та гуманітарної допомоги, а також деталі, що стосуються безпеки на території, де проходять бойові дії. Розпорядники інформації мають використовувати «трискладовий тест» для визначення, чи може оприлюднення певної інформації завдати шкоди національній безпеці або громадському порядку, щоб запобігти можливим негативним наслідкам.

Крім того, розпорядники мають провести аудит вже опублікованої інформації на своїх веб-сайтах та у соціальних мережах, аби виявити, яка з

інформації може підлягати тимчасовому обмеженню. Це включає інформування суспільства про можливі обмеження доступу до певних категорій інформації під час воєнного стану. Необхідно пам'ятати, що обмеженню підлягає лише конкретна інформація, а не весь документ. Якщо для захисту важливих інтересів достатньо приховати певні дані, такі як особисті дані, решта матеріалів повинні залишатися доступними.

Також варто враховувати, що навіть інформація, яка зазвичай є відкритою, може містити дані, що становлять загрозу національній безпеці, як, наприклад, розміри і види гуманітарної допомоги, інформація про державні нагороди, а також про запаси продовольства в окремих регіонах. Ці дані можуть бути використані зловмисниками, що вже стало причиною крадіжок або знищення продовольчих запасів в умовах бойових дій.

Для забезпечення прозорості та доступу до публічної інформації в умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування та військові адміністрації повинні створити на своїх офіційних веб-сайтах спеціальний розділ. У цьому розділі терміново публікуватиметься інформація про обмеження прав і свобод громадян, що вводяться на відповідній території. Військові адміністрації також зобов'язані заздалегідь публікувати накази начальника військової адміністрації, що стосуються виконання повноважень місцевих рад, за винятком тих, що містять інформацію, доступ до якої обмежено, відповідно до пункту 8 частини 4 статті 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [50].

Щодо обов'язків розпорядників інформації у частині оприлюднення відомостей про структуру організації, механізм формування та розмір оплати праці, винагороди, а також інші додаткові блага, які отримують керівники, заступники, члени наглядових рад державних чи комунальних підприємств, варто зазначити наступне.

По-перше, згідно з пунктом 3 частини 1 статті 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42], військове командування разом із військовими адміністраціями має право змінювати режим роботи підприємств, установ і організацій, що ускладнює виконання вимог щодо оприлюднення

вищезгаданої інформації. По-друге, зазначене положення не поширюється на юридичних осіб публічного права, включаючи органи державної влади та місцевого самоврядування, які зобов'язані дотримуватися вимог оприлюднення такої інформації незалежно від обставин, враховуючи надані рекомендації.

Відповідно до частини 6 статті 22 цього ж Закону, можливість відстрочки задоволення запиту на інформацію існує лише за умови, що інформація не може бути надана у встановлені терміни через обставини непереборної сили. Це означає, що кожен запит повинен оцінюватися індивідуально, а не узагальнено для всіх запитів, які надходять до органу влади [42]. Таким чином, розпорядники інформації не мають права безпідставно затримувати виконання всіх запитів, посиляючись на загальні умови, якщо немає конкретних причин для затримки щодо кожного з них.

Ключовим аспектом застосування цієї норми є визначення, як саме непереборні обставини впливають на виконання запитів. Поточна ситуація в Україні є надзвичайною, і навіть з урахуванням високих демократичних стандартів у сфері доступу до публічної інформації, реалізація цих стандартів в умовах війни виявляється складною. І запитувачі, і органи, що контролюють виконання, мають враховувати реалії, що впливають на здатність розпорядників ефективно обробляти запити. Якщо, наприклад, території громад опинилися під окупацією або у безпосередній загрозі, розпорядники повинні, наскільки це можливо, надавати офіційні заяви щодо ситуації. Проте, якщо працівники органу влади функціонують і виконують свої обов'язки, вони все ще зобов'язані розглядати запити та відповідати на них, навіть якщо це потребує застосування відстрочки.

Також варто звернути увагу на рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо використання відстрочок у задоволенні запитів [56, 57]. У цих рекомендаціях підкреслюється, що розпорядники інформації повинні чітко обґрунтувати, чому обмеження не дозволяють їм вчасно задовольнити запит. Важливо зауважити, що запровадження воєнного стану не є автоматичною підставою для відстрочки, оскільки рівень впливу

може варіюватися в різних громадах. Тому, розглядаючи запити, потрібно враховувати специфіку кожного випадку, а не діяти лише на основі загальних умов.

Нарешті, рішення про відстрочку має бути доведено до запитувача письмово, з інформацією про порядок його оскарження. Однак, на жаль, відповідальні працівники часто стикаються з труднощами в дотриманні вимог закону, зокрема щодо визначення строків для задоволення запиту. Важливо, щоб у повідомленні про відстрочку була зазначена орієнтовна дата, за якою можна очікувати виконання запиту, беручи до уваги можливу тривалість впливу непереборних обставин. У цьому контексті не є обов'язковим зазначати точну дату, оскільки прогнозування подій, особливо в зонах, що межують із бойовими діями, може бути непростим. Однак достатньо буде формального повідомлення про те, що запит буде розглянуто і задоволено якомога швидше.

Другий важливий аспект, що обговорювався під час тренінгу, стосувався розміщення публічної інформації на офіційних веб-сайтах органів влади. Незважаючи на воєнний стан, принципи оприлюднення інформації залишилися в основному незмінними. У цей складний період, коли функціонування держави підлягає серйозним викликам, критично важливо забезпечити швидкий та безперебійний доступ до актуальної інформації через офіційні ресурси.

Відповідно до положень частини 4 статті 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42], терміновому оприлюдненню підлягає будь-яка інформація, яка може загрожувати життю, здоров'ю чи майну людей, а також відомості про заходи, що вживаються в таких ситуаціях. Також, стаття 21 Кодексу цивільного захисту населення України гарантує громадянам право на отримання інформації про надзвичайні ситуації та потенційні загрози, причому така інформація повинна бути доступною для осіб з інвалідністю [25].

Крім того, у випадках, коли території опинилися під загрозою або в умовах окупації, керівники органів повинні зосередити свої зусилля на збереженні життя та здоров'я своїх працівників. Проте не можна ігнорувати, що

інколи офіційні веб-сайти функціонують та регулярно оновлюються, але при цьому інформація про ключові питання не оприлюднюється. Важливо підкреслити, що всі нормативні та розпорядчі документи, що стосуються заходів під час воєнного стану, повинні бути опубліковані на офіційних сайтах без затримок, у повному обсязі, з вказівкою дати прийняття та номеру документу. Додатково, необхідно забезпечити наявність актуальних контактних даних для отримання додаткової інформації. Ключовим елементом ефективного оприлюднення інформації є її навігаційна доступність, що дозволяє швидко знаходити потрібні документи та бути впевненими у їх актуальності.

Крім зазначеного, органи влади повинні оприлюднити на своїх веб-сайтах важливу інформацію для суспільства, таку як: адреси укриттів та прихистків, їхню забезпеченість медикаментами та продуктами; дані про загрози з боку агресора та необхідність евакуації населення у межах їх територіальної юрисдикції; інформацію про режим роботи органів та установ, які надають адміністративні послуги в умовах воєнного стану; а також про процеси доставки, розподілу та гуманітарної допомоги. Ця інформація є надзвичайно важливою для населення, оскільки дозволяє оперативно реагувати на зміни в обстановці та приймати необхідні рішення для власної безпеки.

В умовах воєнного стану можливе застосування специфічних обмежень до публікації інформації розпорядниками, що викликано необхідністю забезпечення національної безпеки та громадського порядку. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» містить норми, які звільняють органи місцевого самоврядування, військово-цивільні адміністрації та їх посадових осіб від обов'язку публікувати проекти актів [39].

Однак, такі зміни можуть мати негативний вплив на прозорість та доброчесність в діяльності цих органів. Відсутність обов'язку оприлюднювати проекти може призвести до зменшення громадського контролю та активності громадян у процесах, що їх безпосередньо стосуються. Тому важливо, щоб

відповідальні особи враховували, що навіть у складних умовах необхідно зберігати принципи відкритості та підзвітності.

Всі категорії публічної інформації, що підлягають обов'язковому оприлюдненню відповідно до статті 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42], повинні залишатися доступними для громадян, незважаючи на військові обставини. Хоча розпорядники можуть обмежувати доступ до певної інформації, такі обмеження мають бути законними, обґрунтованими та пропорційними. Згідно з частиною 2 статті 6 зазначеного закону, застосування «трискладового тесту» є обов'язковим у випадках, коли необхідно обмежити доступ до інформації [42]. Цей тест передбачає ретельну оцінку необхідності та доцільності обмеження, що виключає можливість зловживання такими нормами. Для розпорядників інформації важливо дотримуватися рекомендованих практик, викладених у Постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України № 10 [51], а також роз'яснень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [56, 57].

Окрему увагу слід приділити специфічним умовам в окупованих територіях, де може бути необхідно вжити додаткових заходів безпеки, аби захистити працівників органів, які забезпечують доступ до публічної інформації. Проте, незважаючи на підвищені ризики, важливо пам'ятати про основні принципи закону. Зокрема, відповідно до частини 3 статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42], інформація з обмеженим доступом повинна надаватися громадянам, якщо раніше вона була законно оприлюднена. Це означає, що в ситуаціях, коли інформація вже стала доступною, розпорядник зобов'язаний продовжувати її надання, дотримуючись встановлених норм і принципів.

Судовий захист права на доступ до публічної інформації відіграє ключову роль у забезпеченні його реалізації, виступаючи важливим елементом юридичних гарантій. Конституційний Суд України в своєму рішенні від 23 листопада 2018 року (№ 10-р/2018) [58] підкреслює, що судовий захист є важливою гарантією утвердження та захисту конституційних прав і свобод,

зокрема, права на доступ до інформації через механізм правосуддя. Таким чином, суд відіграє провідну роль у забезпеченні дотримання цього права, надаючи громадянам можливість захистити свої інтереси у разі порушення їхнього права на доступ до інформації.

Юридичні гарантії, що стосуються захисту права на доступ до публічної інформації, визначаються як комплекс правових дій та актів, що здійснюються органами державної влади чи місцевого самоврядування. Мета цих дій полягає у забезпеченні належного виконання правових зобов'язань держави перед громадянами у цій сфері. Такі гарантії дозволяють забезпечити правомірний доступ до інформації та стимулюють посадових осіб до виконання своїх обов'язків у частині надання доступу до публічної інформації. У випадку, коли це право порушується, саме судові механізми дозволяють відновити справедливість [6, с.77].

Особливість судового захисту в системі юридичних гарантій полягає в унікальному правовому статусі суду, який має вирішальний вплив на остаточне розв'язання конфлікту. Рішення суду має обов'язкову силу і здатне забезпечити виконання права на доступ до інформації навіть у тих випадках, коли органи влади чи посадові особи відмовляються надавати запитувану інформацію. Крім того, судові рішення мають високу юридичну силу і можуть слугувати прецедентом для інших подібних справ, що підвищує рівень захисту цього права на загальнодержавному рівні.

Л.В. Ткачук підкреслює, що суд є незалежним органом судової влади, не залежним від інших гілок влади, що дає йому можливість здійснювати контроль у різних правовідносинах, зокрема й тих, де задіяні суб'єкти владних повноважень, що належать до виконавчої або законодавчої гілок. Це забезпечує неупередженість та об'єктивність під час перевірки правомірності обмеження прав людини через судовий розгляд. У цьому контексті судовий захист стає інструментом, що дозволяє ефективно відновити порушені права на основі неупередженої оцінки [62, с.15].

Обов'язковість судового рішення закріплена в Конституції України (ст. 129), а також у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 13) і процесуальних кодексах, що гарантує примусове виконання таких рішень. У рішенні Конституційного Суду України від 23 листопада 2018 року № 10-р/2018 [58] зазначається, що судові рішення, яке набуло законної сили, стає юридичною подією, що впливає на правовідносини: воно змінює, припиняє або встановлює певні правові зобов'язання. Головною ознакою цього рішення є його обов'язковість як невід'ємної властивості судового акту правосуддя.

Таким чином, судовий захист права на доступ до публічної інформації базується на двох ключових аспектах. По-перше, особа, права якої було порушено, може звернутися до суду з позовом про відновлення свого права. По-друге, рішення суду про усунення перешкод у доступі до інформації є обов'язковим до виконання після набуття юридичної сили. Важливо зазначити, що, згідно зі статтею 64 Конституції України [16], право на судовий захист не може бути обмежене навіть під час надзвичайного або воєнного стану, що гарантує додатковий захист прав громадян на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану.

Т.І. Шинка у своїх дослідженнях підкреслює важливість судового захисту права на доступ до публічної інформації, зазначаючи, що судовий розгляд є ключовою гарантією реалізації цього права [67, с.55]. У судовому процесі виявляються та виправляються найбільш суттєві недоліки й прогалини в законодавстві, що дозволяє гарантувати конституційні права особи. Судовий захист відіграє важливу роль у системі юридичних гарантій, надаючи можливість громадянам оскаржувати дії або бездіяльність органів влади, що порушують право на доступ до інформації.

Особливого значення в цій сфері набуває той факт, що справи щодо доступу до публічної інформації розглядаються адміністративними судами. Закон України «Про доступ до публічної інформації» [42] визначає, що такі спори підсудні саме адміністративній юрисдикції. Це забезпечує додаткові правові гарантії для позивача, якому не потрібно відшкодовувати судові

витрати владному суб'єкту, навіть якщо рішення суду винесене на користь останнього. Такі норми закріплені в статті 139 Кодексу адміністративного судочинства України [11], що підвищує рівень правового захисту приватних осіб у спорах з державними органами.

Крім того, адміністративні суди керуються спеціальними правилами доказування, покладаючи обов'язок доводити законність своїх дій на суб'єкта владних повноважень. Це принцип закріплений у статті 77 Кодексу адміністративного судочинства України [11], яка вимагає від відповідача (державного органу) надавати докази правомірності своїх рішень чи бездіяльності. Офіційність з'ясування обставин справи та можливість виходу суду за межі позовних вимог, передбачена статтями 2 та 9 Кодексу адміністративного судочинства України, дозволяє суду більш детально розглядати справу і забезпечує додатковий захист прав особи, яка звернулася до суду.

У постанові від 26 лютого 2020 року у справі № 520/12042/18 [32], Велика Палата Верховного Суду дала роз'яснення щодо юрисдикції спорів, пов'язаних із реалізацією права на доступ до публічної інформації. Велика Палата Верховного Суду зауважила, що відмова у відкритті провадження на підставі того, що запитувана інформація нібито не є публічною, є недопустимою. Такий підхід прирівнюється до розгляду справи по суті, що порушує принципи процесуального права. Замість цього, суд має розглянути питання, чи дійсно інформація належить до категорії публічної, в процесі повноцінного судового провадження.

Велика Палата Верховного Суду підкреслила, що адміністративні суди мають юрисдикцію у спорах, де особа заявляє про порушення її права на доступ до публічної інформації. Це стосується випадків, коли чітко визначено розпорядника інформації та спосіб порушення цього права. Позивач має формулювати вимоги щодо забезпечення свого права на отримання інформації і підтвердити, що саме суб'єкт господарювання, якого стосується спір, є відповідальним за надання запитуваної інформації згідно із законом. Важливою

умовою для звернення до суду є дотримання процесуальних вимог, таких як правильне оформлення позову та сплата судового збору [32].

Однією з найбільш поширених категорій справ у цій сфері є суперечки щодо правового статусу запитуваної інформації. Зокрема, це стосується визначення, чи є інформація публічною, чи належить до службової або конфіденційної категорії. Подібні спори часто виникають, коли особи звертаються до розпорядників інформації для отримання відомостей, що стосуються діяльності державних установ, судових процесів або службовців. Такі випадки вимагають детального аналізу законодавства та чіткої оцінки, чи підлягає інформація розголошенню відповідно до норм про доступ до публічної інформації.

Дослідження судової практики з питань гарантування права на доступ до публічної інформації дозволяють зробити висновок, що Верховний Суд поступово виробив чітку правову позицію щодо цього права. Зокрема, право на доступ до публічної інформації трактується широко, охоплюючи також доступ до інформації, яка стосується особи. Важливим елементом забезпечення цього права є законодавче визначення підстав, за яких доступ до такої інформації може бути обмеженим. Якщо обмеження є необґрунтованим, особа має право вимагати відшкодування моральної шкоди, яку завдав розпорядник інформації, за умови, що особа зможе обґрунтувати наявність таких підстав.

У своїй постанові від 25 липня 2018 року у справі № 200/824/16-а [35] Верховний Суд намагався систематизувати ключові ознаки публічної інформації. Зокрема, до публічної інформації віднесено інформацію, що є готовим продуктом і створена або отримана в межах виконання суб'єктами владних повноважень своїх функцій. Вона має бути попередньо зафіксована чи задокументована, незалежно від форми або носія, і знаходитися у володінні суб'єктів владних повноважень або інших розпорядників публічної інформації. У випадку, якщо певна інформація не має цих характеристик, Верховний Суд вважає, що вона не підпадає під категорію публічної інформації.

Таким чином, підхід до визначення публічної інформації у судовій практиці базується на певних критеріях, що дозволяють чітко окреслити рамки цього права. Якщо інформація не відповідає визначеним ознакам, то вона не може вважатися публічною і, відповідно, на неї не поширюються правила щодо доступу.

Відповідно до правової позиції, висловленої Верховним Судом у постанові від 21 вересня 2018 року у справі № 820/5938/16 [34], будь-який запит на отримання публічної інформації повинен отримати відповідь від розпорядника. Навіть якщо запит стосується інформації, що під час розгляду виявляється такою, що має обмежений доступ, розпорядник зобов'язаний надати офіційне обґрунтування відмови в доступі до цієї інформації. У відповіді має бути детально викладено причини, чому розголошення цієї інформації може завдати шкоди певним інтересам. Закон вимагає від розпорядника пояснити, яким саме інтересам загрожує оприлюднення, чому ця загроза суттєва і як вона перевищує право громадськості знати цю інформацію. Тільки за таких умов відмова може вважатися обґрунтованою та відповідати законодавчим вимогам, що визначають порядок доступу до публічної інформації.

Крім цього, до категорії спорів, що виникають у процесі реалізації права на доступ до публічної інформації, належать випадки, пов'язані з обмеженням доступу до службової інформації, яка стосується осіб, що прямо або опосередковано мають до неї відношення. Зазвичай, такі спори виникають, коли інформація, що має відношення до службових повноважень або діяльності певних осіб, запитується третіми сторонами. Наприклад, у справі № 9901/249/19 [31] спір стосувався відмови Вищої кваліфікаційної комісії суддів України надати відповідь на запит, що стосувався члена цієї комісії, який розглядав повідомлення про недостовірність даних у декларації доброчесності судді Апеляційного суду.

У таких випадках правові інтерпретації щодо обмеження доступу до службової інформації базуються на необхідності захисту інтересів як особи,

якої безпосередньо стосується запитувана інформація, так і загальних державних інтересів. Рішення судів у подібних справах спрямовані на забезпечення балансу між правом на публічну інформацію та захистом конфіденційних даних, які можуть бути пов'язані зі службовими функціями державних службовців або членів спеціальних комісій.

У справі щодо відмови у наданні публічної інформації Вища кваліфікаційна комісія суддів України аргументувала своє рішення тим, що інформація про члена Комісії, якому було доручено перевірити та розглянути повідомлення стосовно судді, належить до інформації з обмеженим доступом згідно зі ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [42]. Однак, позивач оскаржив це рішення, вказуючи на те, що Вища кваліфікаційна комісія суддів України неправомірно надала цій інформації статус службової, посилаючись на внутрішній Перелік відомостей, затверджений її Головою у квітні 2017 року. Позивач наполягав, що такі дії суперечать положенням Закону України «Про доступ до публічної інформації» та постанові Кабінету Міністрів України від 2016 року, яка регулює порядок поводження з документами, що містять службову інформацію [31].

Справа дійшла до Верховного Суду, який у першій інстанції розглянув її та 8 липня 2019 року ухвалив рішення на користь позивача. Суд визнав протиправною відмову Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у наданні інформації щодо члена Комісії, який здійснював розгляд повідомлення про недостовірність даних у декларації доброчесності одного із суддів Апеляційного суду. Це рішення підкреслило важливість дотримання законодавства при наданні публічної інформації, навіть у випадках, коли вона може бути класифікована як службова [31].

Згодом Велика палата Верховного Суду підтримала рішення суду першої інстанції у своїй постанові від 10 грудня 2019 року. Вона зазначила, що для обмеження доступу до публічної інформації недостатньо лише класифікувати її як службову. Необхідно, щоб таке обмеження відповідало всім вимогам, викладеним у ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Відсутність обґрунтованого висновку про наявність підстав для обмеження доступу до конкретної інформації робить відмову в її наданні незаконною, що й стало основою для задоволення позову позивача [31].

Окрему категорію спорів, що виникають у сфері реалізації права на доступ до публічної інформації, становлять конфлікти щодо форми надання інформації. Часто постає питання, чи є публікація інформації розпорядником достатньою для задоволення запиту, коли особа звертається із конкретним проханням про надання інформації. Проблема полягає в тому, що не завжди інформація, оприлюднена в одному форматі, відповідає потребам запитувача, який може вимагати її в іншій формі.

Наприклад, у справі № 380/15492/21 [33], розпорядник інформації – Державна судова адміністрація України, не надав дані у форматі відкритих даних на запит, що став предметом розгляду у Верховному Суді. Попередні судові інстанції відмовили позивачу в задоволенні позову, аргументуючи це тим, що Державна судова адміністрація України вже оприлюднила необхідні дані в певній формі, відповідно до своїх внутрішніх нормативних актів. Однак Верховний Суд, переглядаючи цю справу, зосередив увагу на тому, чи зобов'язаний розпорядник, який уже визначив формат оприлюднення, надати ці дані в іншому форматі на вимогу запитувача.

У постанові від 16 березня 2023 року по цій справі Верховний Суд частково задовольнив касаційну скаргу позивача, скасувавши рішення попередніх інстанцій і ухваливши нове рішення про часткове задоволення позову. Суд зазначив, що питання форми надання інформації регулюється ст. 10-1 Закону України «Про доступ до публічної інформації», постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 № 835, а також наказом Державної судової адміністрації України від 15 листопада 2019 № 1120. Це рішення встановлює важливий прецедент у розумінні обов'язків розпорядників щодо надання інформації у форматі, який найкраще відповідає запитам громадян.

Верховний Суд України висловив правову позицію, яка підкреслює, що чинне законодавство покладає на розпорядників інформації обов'язок не лише публікувати інформацію у форматі відкритих даних, визначеному Положенням № 835, яке прийняте на виконання статті 10-1 Закону України «Про доступ до публічної інформації», але й надавати цю інформацію на запит громадян у форматі відкритих даних, якщо це не створює надмірних труднощів для розпорядника. Важливо, що запитувач має право самостійно обирати форму отримання інформації, і жоден орган влади не може обмежувати такий вибір, особливо коли варіанти надання інформації передбачені законодавством [5, с.80]. Подібна правова позиція демонструє, що в Україні поступово формується стійка судова практика у справах, пов'язаних із реалізацією права на доступ до публічної інформації. Рішення судів підтверджують важливість дотримання законодавчих норм, що забезпечують громадянам доступ до необхідної інформації, а також розширюють можливості громадського контролю за діяльністю органів влади. Однією з основних проблем, що виникає в цьому контексті, є тягар, який може бути покладений на розпорядників інформації у зв'язку з необхідністю надання інформації у різних форматах.

З аналізу судової практики можна виокремити кілька ключових питань, пов'язаних із правовим регулюванням доступу до публічної інформації. Одним з таких аспектів є правильне визначення меж відповідальності розпорядників інформації та баланс між забезпеченням прозорості і захистом конфіденційних даних. Судові рішення дозволяють окреслити ті проблеми, які потребують додаткового врегулювання на законодавчому рівні, щоб уникнути неоднозначних тлумачень і конфліктів у правозастосуванні.

А.В. Погорілецька вказує на низку ключових проблем у реалізації права громадян на доступ до публічної інформації. Серед них вона виділяє штучне обмеження доступу до інформації з боку представників органів влади, які, створюючи бар'єри, перешкоджають прозорості своєї діяльності [30, с.218]. Однією з проблем є відсутність ефективних механізмів взаємодії між владою та громадянами у процесі здійснення державної політики. Це сприяє розвитку

бюрократії та ускладнює реалізацію права на доступ до офіційної інформації, що є суттєвим викликом для громадян.

Проведений аналіз судової практики також виявив недоліки у правовому регулюванні цього питання. Однією з таких проблем є нечіткість критеріїв, за якими інформація відноситься до публічної або до категорії з обмеженим доступом. Відсутність чітких нормативних підстав для доступу громадян до інформації з обмеженим доступом є ще однією значною проблемою. Це особливо стосується ситуацій, коли така інформація стосується самої особи, яка подає запит на її отримання, що призводить до ускладнень у реалізації права на інформацію.

Таким чином, основні проблеми полягають у відсутності прозорості, недостатній урегульованості законодавчих норм та процедур, а також ускладненні доступу до інформації через надмірний бюрократизм. Ці чинники не лише ускладнюють доступ громадян до публічної інформації, але й підривають довіру до органів влади, що є важливою перешкодою на шляху до демократизації управлінських процесів у державі.

У підсумку акцентуємо увагу, що в умовах воєнного стану, коли доступ до публічної інформації підлягає певним обмеженням, важливою складовою цього процесу є забезпечення громадян доступом до інформації через відкриті джерела, зокрема в Інтернеті. Це дозволяє людям отримувати актуальні дані про діяльність держави, стан безпеки та інші важливі аспекти життя в країні. Оскільки традиційні методи доступу можуть бути ускладнені, органам влади рекомендовано зосередитися на регулярному оновленні та вдосконаленні контенту на своїх офіційних веб-сайтах і соціальних мережах, аби забезпечити прозорість і своєчасну інформованість громадян.

Отже, для реалізації права на доступ до публічної інформації важливо використовувати ресурси, надані державними органами та органами місцевого самоврядування. Залучення громадян до отримання інформації через ці офіційні канали сприяє створенню ефективної комунікації між владою та суспільством. Це, в свою чергу, допомагає підвищити рівень довіри до

державних інституцій і забезпечити активну участь населення в процесах ухвалення рішень.

Таким чином, у сучасних умовах важливо, щоб запитувачі активно користувалися можливостями, які надають офіційні платформи, адже це не лише сприяє їхньому інформуванню, а й забезпечує необхідну підтримку органам влади в забезпеченні відкритості та прозорості їхньої діяльності. Взаємодія між громадянами та державою через ці канали інформації є ключовою для розвитку демократичних процесів, що особливо актуально в умовах викликів, які постають перед країною під час воєнного стану.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

3.1 Шляхи усунення законодавчих прогалин у сфері доступу до публічної інформації

Прийняття якісного, структурованого та прозорого законодавства, яке регулює доступ до публічної інформації, стало важливим етапом у створенні системи відкритого та підзвітного державного управління в Україні. Це рішення сприяло боротьбі з корупцією та реалізації Цілей сталого розвитку, проте, його реалізація не відбулася без труднощів і затримок. Сучасний етап вимагає зусиль для усунення численних проблем, що залишилися. Частина з них може бути вирішена шляхом вдосконалення законодавчих актів, однак значна їх частина полягає у відповідальному виконанні обов'язків усіма учасниками цього процесу.

Підвищення якості дотримання права на доступ до публічної інформації можливо досягти завдяки покращенню обізнаності розпорядників інформації та запровадженню заходів, які зменшать навантаження на них при формуванні відповідей на запити, наприклад, шляхом широкого оприлюднення передбачених законом категорій інформації.

Завдяки тому, що Закон України «Про доступ до публічної інформації» [42] був розроблений на основі найкращих міжнародних практик, цей нормативний акт вже у 2012 році потрапив до списку десяти кращих законів про доступ у світі за версією Global Right To Information Rating. Одна з основних його переваг полягає в автономності: закон має чіткі критерії та механізми, які не є занадто залежними від інших норм українського законодавства, часто складного і запутаного. Це дозволяє забезпечити більшу

ефективність у реалізації його положень та дотриманні прав громадян на отримання інформації [24, с.6].

Проте, незважаючи на ухвалення закону, його впровадження в життя вимагає продовження зусиль. Ефективність його реалізації залежить від злагодженої роботи всіх учасників процесу, зокрема органів державної влади, розпорядників інформації та запитувачів. Необхідно усунути існуючі бар'єри, які заважають громадянам реалізувати свої права, і забезпечити вільний доступ до публічної інформації. Важливо також розвивати механізми зворотного зв'язку та контролю за дотриманням прав громадян, щоб підтримувати довіру до державних інститутів і забезпечити їх підзвітність перед суспільством.

Одним із найбільш нагальних питань у реалізації Закону України «Про доступ до публічної інформації» залишається створення ефективного та незалежного контролюючого органу, здатного забезпечити дотримання вимог цього законодавства. Із моменту набуття чинності цього Закону контроль за його виконанням покладался на органи прокуратури, які на той час мали повноваження загального нагляду за дотриманням законодавства.

Проте, така модель виявилася малоефективною через відсутність належних механізмів адміністративної відповідальності за порушення прав на доступ до інформації, оскільки спеціалізовані норми в Кодексі України про адміністративні правопорушення [13] з'явилися лише у 2014 році. Вимоги прокуратури до посадових осіб не призводили до значних наслідків і не формували стійкої практики чи рекомендацій.

Вимоги прокуратури до посадових осіб, які займаються управлінням інформації, у випадку порушення законодавчих норм щодо доступу до публічної інформації, не мали значного впливу на практику дотримання цих норм. Вони не призводили до реальних наслідків для порушників, а також не формували систематизованих правових позицій або рекомендацій. Варто зазначити, що стаття 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення [13], яка регулює ці питання, була введена лише в 2014 році, що свідчить про відсутність чіткої правової основи для забезпечення

дотримання права на доступ до публічної інформації до цього моменту. Це підкреслює необхідність більш активного підходу з боку правоохоронних органів для забезпечення відповідальності за недотримання законодавчих вимог, оскільки без належних механізмів контролю та реагування на порушення, права громадян на інформацію залишаються беззахисними.

Реформа, що відбулася в прокуратурі в 2014 році, зумовила потребу у пошуку нового інституційного механізму для контролю за дотриманням норм законодавства у сфері доступу до публічної інформації. Внесені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення [13], зокрема статті 255, надали Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини (Омбудсману) право складати протоколи про адміністративні правопорушення, що суттєво посилює контроль за реалізацією права на доступ до інформації.

Регіональні представники Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини набули права на складання протоколів, що фіксують випадки порушення права громадян на доступ до інформації. Ці протоколи служать юридичною основою для притягнення до адміністративної відповідальності тих посадових осіб, які є розпорядниками інформації. Це нововведення сприяє посиленню контролю за дотриманням прав громадян у цій сфері, оскільки дає можливість оперативно реагувати на випадки ненадання або неналежного надання публічної інформації, що є ключовим елементом демократичного суспільства [27, с.443]. Таким чином, підвищується рівень відповідальності посадових осіб, а також стимулюється їх бажання дотримуватися законодавства щодо доступу до інформації, що в свою чергу підвищує прозорість та відкритість державних установ.

Нині в Україні існують два основні механізми врегулювання спорів у цій сфері: оскарження рішень органів влади в судах та звернення до Уповноваженого, який документує випадки порушення прав на інформацію. Завдяки цим змінам, посадові особи, які неправомірно відмовляли в доступі до публічної інформації, почали нести адміністративну відповідальність, і справи почали надходити до судів. Однак, процес притягнення до відповідальності все

ще має суттєві недоліки через нерегламентованість процедур та нестачу ресурсів в Офісі Уповноваженого Верховної Ради.

Недостатня ефективність механізмів притягнення до відповідальності, а також обмеженість ресурсів матеріального та кадрового характеру в Офісі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини призводять до того, що не всі скарги, пов'язані з порушенням права на доступ до інформації, призводять до адекватних наслідків, включаючи покарання для відповідальних осіб. Ця ситуація ускладнює можливість реалізації прав громадян на доступ до публічної інформації, оскільки деякі порушення залишаються без належного розгляду і вирішення.

Додатково, функція парламентського контролю за дотриманням прав людини, яку здійснює цей орган відповідно до положень Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [53], не узгоджується з повноваженнями, наданими йому для ініціювання адміністративних заходів. Це свідчить про існування розриву між теоретичними можливостями Уповноваженого та практичною реалізацією правосуддя у питаннях, що стосуються порушення прав людини, зокрема, права на доступ до інформації. У результаті, механізми контролю за дотриманням прав людини потребують вдосконалення для більш ефективного реагування на випадки порушень і забезпечення прав громадян.

Як наслідок, не всі випадки порушень прав на доступ до інформації отримують належну реакцію. Важливо зазначити, що повноваження Омбудсмана щодо контролю за дотриманням прав людини не завжди збігаються з можливістю ініціювати адміністративні стягнення, що підкреслює особливість парламентського контролю як відмінного від звичайних форм державного контролю. Створення окремого незалежного органу для захисту права на доступ до публічної інформації має численні переваги, зокрема його безкоштовність для громадян та оперативність у реагуванні на запити.

На сьогоднішній день захист, який надає Омбудсман, не вимагає фінансових витрат від скажників, проте ефективність і швидкість контролю

значно знижуються через неідеальний механізм притягнення до адміністративної відповідальності, закріплений у Кодексі України про адміністративні правопорушення [13]. Хоча представники Омбудсмана можуть фіксувати порушення, їхні повноваження не включають можливість самостійного притягнення винних до відповідальності. Всі зафіксовані порушення вони повинні передавати до суду, що може стати проблемою, оскільки відповідно до закону справи розглядаються лише в межах тримісячного терміну з моменту правопорушення.

Водночас Омбудсман не має повноважень, необхідних для проведення ефективних розслідувань, наприклад, він не може примусово викликати осіб, яких підозрюють у вчиненні правопорушень. Рекомендаційний характер приписів Омбудсмана ускладнює реалізацію права на доступ до інформації, адже для їх виконання також потрібні окремі протоколи про адміністративні порушення, що передаються до суду.

Попри зазначені недоліки механізму, кількість звернень до Омбудсмана стрімко зростає, оскільки альтернативний спосіб оскарження відмов у доступі (звернення до суду) пов'язаний з додатковими фінансовими витратами та певними труднощами. Серед основних перешкод, на які вказують активісти, є висока ставка судового збору. Ще одним викликом є затяжні терміни розгляду судових справ, які можуть суттєво ускладнити процес.

Важливим завданням щодо впровадження нового спеціалізованого органу, будь то одноособового чи колегіального (наприклад, Інформаційного комісара або Інформаційної комісії), є забезпечення його незалежності. Обрання чи призначення цього органу повинно відбуватися таким чином, щоб мінімізувати політичний вплив, адже зростання повноважень органу може привернути увагу політичних сил, що прагнуть контролювати його діяльність.

Для того, щоб уникнути політичних торгів і домовленостей при призначенні, важливо розробити механізми, які захистять орган від зовнішніх впливів. Згідно з аналізом, наданим у звіті Директорату інформаційного суспільства DGI [9], існує можливість створення такого органу в рамках

державної системи, і представлені пропозиції щодо його структури. На сьогодні вже існують законодавчі ініціативи, такі як законопроект № 2913 [54], які намагалися вирішити цю проблему, проте з 2014 року жоден з них не отримав підтримки парламенту.

На фоні позитивних змін у 2011–2018 роках у сфері доступу до інформації, невдала спроба ратифікації Конвенції про доступ до офіційних документів залишає розчарування. Хоча вона не перевищує національні стандарти, запроваджені Конвенцією механізми міжнародного контролю могли б значно підвищити прозорість та забезпечити додаткові гарантії дотримання прав громадян на доступ до інформації.

Парламентський контроль в Україні має специфічну природу, що відрізняє його від традиційних форм державного контролю. Він не є інструментом примусу, як, наприклад, правоохоронні органи, оскільки місце парламентського контролю у системі державних органів та повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини не передбачають застосування примусових заходів. В останні роки все частіше звучать пропозиції щодо створення незалежного органу, який би спеціалізувався на захисті права на доступ до інформації. Сьогодні це право забезпечується саме Уповноваженим Верховної Ради, однак його діяльність не вимагає додаткових витрат для осіб, які подають скарги [24].

На жаль, оперативність і ефективність контролю за дотриманням права на доступ до інформації з боку цього органу залишає бажати кращого через недосконалість існуючих механізмів притягнення до адміністративної відповідальності. Хоча представники Уповноваженого фіксують правопорушення у відповідних протоколах, вони не мають можливості самостійно накладати штрафи чи застосовувати інші адміністративні санкції. Крім того, наявні повноваження не дозволяють їм проводити комплексні розслідування випадків порушення прав, оскільки відсутні інструменти, такі як право на примусовий привід осіб, підозрюваних у правопорушеннях [6, с.57].

Відсутність відповідних повноважень у представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини суттєво обмежує їх здатність реагувати на правопорушення у сфері доступу до інформації. Це викликає необхідність у вдосконаленні механізмів контролю та створенні ефективної системи, яка б забезпечувала дотримання прав громадян на інформацію. Створення незалежного органу для захисту цих прав могло б суттєво підвищити ефективність контролю та зменшити кількість правопорушень у цій сфері.

Незважаючи на недоліки в існуючій системі притягнення до адміністративної відповідальності, кількість скарг до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини продовжує зростати щороку. Це пояснюється тим, що альтернативний шлях оскарження відмов у доступі до інформації, такий як подання позову до суду, може стати фінансово обтяжливим і складним процесом для багатьох громадян. Важливо зазначити, що тривалий термін розгляду судових справ також становить серйозну перешкоду для тих, хто прагне відновити своє право на доступ до інформації [6, с.58].

Однією з основних проблем, що постають перед створенням спеціалізованого органу з доступу до інформації, є забезпечення його ефективного функціонування. Слід визначити чіткий механізм обрання чи призначення цього органу, який би гарантував його незалежність від політичного впливу. З ростом повноважень такого органу і його реального впливу на питання надання інформації, збільшується й бажання політичних сил контролювати його діяльність. Важливо, щоб процес формування цього органу не став предметом політичних маніпуляцій та торгів.

Згідно з аналізом, проведеним у звіті Директорату Інформаційного Суспільства DGI (2016) SASG/2016/07 [9], існує потенціал для створення спеціалізованого органу в структурі державних установ України. Цей звіт також пропонує можливі варіанти організаційної структури такого органу. Успішне впровадження цих пропозицій може сприяти зміцненню прав

громадян на доступ до публічної інформації, підвищуючи прозорість і підзвітність державних органів.

Громадські активісти та представники медіа активно використовують право на доступ до публічної інформації як важливий інструмент своєї роботи, головним чином через подачу запитів. Цей механізм стає дедалі популярнішим, що призводить до збільшення кількості запитів, які, у свою чергу, викликають занепокоєння з боку розпорядників інформації. Закон України «Про доступ до публічної інформації» [42] не лише забезпечує можливість отримання інформації на запит, але й зобов'язує розпорядників публікувати дані різними способами, включаючи формат відкритих даних.

Важливою нормою цього закону є заборона на відмову в наданні інформації лише на тій підставі, що потрібні дані вже доступні в іншому форматі, наприклад, на вебсайті розпорядника. Це заважає розпорядникам зосереджувати зусилля на систематичному оприлюдненні інформації, незважаючи на те, що законодавство чітко вимагає оприлюднення певних категорій даних в обсязі, достатньому для задоволення запитів. Невиконання цих вимог може призвести до адміністративної відповідальності посадових осіб. Особливо помітні недоліки спостерігаються в області відкритих даних. Хоча у 2015 році законодавство було доповнено нормами, що регулюють оприлюднення даних, ситуація потребує серйозного вдосконалення.

Крім того, розпорядники часто виправдовують відсутність належного оприлюднення даних недостатнім технічним забезпеченням і брак кваліфікованих кадрів, що пов'язано з високою плинністю. Це підкреслює потребу в посиленому контролі з боку Омбудсмана та активізації діяльності громадських організацій, які займаються навчанням державних службовців. Хоча на даний момент ще рано говорити про наявність значних обсягів публічної інформації у форматі відкритих даних, спостерігається позитивна динаміка в їх накопиченні, що може сприяти покращенню доступності і прозорості даних у майбутньому.

Виходячи з раніше зазначених рекомендацій, спрямованих на поліпшення імплементації законодавства про доступ до публічної інформації, на нашу думку, можна виділити кілька ключових напрямків дій. По-перше, державним органам і розпорядникам публічної інформації слід забезпечити максимально можливий доступ до інформації шляхом підвищення обізнаності відповідальних осіб. Це передбачає не лише регулярний моніторинг дотримання норм законодавства, а й активний контроль за виконанням вимог щодо повного оприлюднення публічної інформації. Такі заходи допоможуть знизити адміністративне навантаження на розпорядників, водночас забезпечуючи доступність інформації для всіх зацікавлених осіб.

По-друге, на державному рівні і з боку контролюючих органів важливо запроваджувати механізми, що забезпечують ефективний контроль за дотриманням прав на доступ до інформації. Це може включати створення незалежної інституції, яка матиме повноваження здійснювати контроль та захищати права громадян у цій сфері. Також необхідно підвищити спроможність існуючих контролюючих органів, проводячи систематичну освітню та роз'яснювальну роботу серед розпорядників публічної інформації, а також потенційних запитувачів, зосереджуючи зусилля на питаннях, які найчастіше стають причинами порушень.

По-третє, розпорядники інформації та представники громадянського суспільства повинні активніше використовувати можливості проактивного доступу до інформації, зокрема шляхом оприлюднення даних у форматі відкритих даних. Для покращення контролю за якістю оприлюдненої інформації важливо посилити експертизу Офісу Омбудсмана та його регіональних представників у питаннях вимог до відкритих даних.

Окрім того, держава та громадянське суспільство мають об'єднати зусилля для досягнення Цілей сталого розвитку, зокрема індикатора 16.10.2, що відображає реалізацію законодавчих гарантій вільного доступу до публічної інформації [26]. Розробка національного плану для досягнення цих цілей, а також регулярний моніторинг і оцінка його виконання, сприятимуть

подальшому розвитку в цій сфері і слугуватимуть основою для нових законодавчих ініціатив.

Законодавчі прогалини у сфері доступу до публічної інформації в Україні вимагають термінового та системного підходу для їх усунення. По-перше, важливо провести детальний аналіз чинного законодавства, що регулює доступ до публічної інформації, з метою виявлення невідповідностей і прогалин. Це дозволить виявити конкретні аспекти, які потребують вдосконалення, і розробити нові норми, які б враховували сучасні потреби суспільства. Для цього можуть бути залучені експерти, представники громадянського суспільства, а також юристи, які спеціалізуються на праві інформації.

По-друге, необхідно підвищити рівень обізнаності населення про свої права у сфері доступу до публічної інформації. Реалізація інформаційних кампаній, семінарів і тренінгів допоможе громадянам краще зрозуміти свої права та механізми їх реалізації. Важливим елементом таких кампаній є навчання представників органів влади, які повинні бути готовими надавати інформацію і реагувати на запити громадян відповідно до законодавства.

По-третє, створення спеціалізованих органів або підрозділів у складі державних установ, відповідальних за реалізацію права на доступ до інформації, також може суттєво поліпшити ситуацію. Ці органи повинні мати чіткі повноваження і незалежний статус, щоб забезпечити ефективний контроль за дотриманням законодавства про доступ до публічної інформації. Вони можуть виступати в ролі посередників між запитувачами і розпорядниками інформації, надаючи консультації та допомогу в процесі подання запитів. Крім того, важливим кроком є вдосконалення механізму оскарження відмов у доступі до публічної інформації. Спрощення процедур, зокрема, через створення спеціалізованих судів або комісій, які б швидко розглядали такі справи, могло б зменшити навантаження на судову систему і забезпечити швидший доступ до правосуддя для громадян [26].

Не менш важливим є також удосконалення системи електронного доступу до публічної інформації. Розробка єдиного порталу, на якому буде

зосереджено всю публічну інформацію, дозволить забезпечити прозорість і легкість у доступі до даних. Це має включати не лише текстову інформацію, а й візуалізацію даних, що сприятиме кращому розумінню інформації громадянами. Інтеграція нових технологій, таких як блокчейн, може забезпечити ще більшу прозорість у обробці інформації та захисті даних. Останнім, але не менш важливим кроком є розробка механізмів, що забезпечують захист інформації з обмеженим доступом, таких як персональні дані або інформація, що становить державну таємницю. Прозорість у цій сфері також повинна поєднуватися з гарантіями, що забезпечують захист інтересів громадян та держави.

Отже, вирішення законодавчих прогалин у сфері доступу до публічної інформації вимагає комплексного підходу, який включає аналіз існуючих норм, підвищення обізнаності населення, створення спеціалізованих органів, спрощення процедур оскарження, удосконалення електронного доступу до інформації та забезпечення захисту чутливих даних. Такий підхід сприятиме не лише поліпшенню доступу до інформації, а й зміцненню довіри громадян до державних інститутів.

3.2 Удосконалення нормативно-правового механізму реалізації права громадян на доступ до публічної інформації

Для удосконалення механізму реалізації права громадян на доступ до публічної інформації в Україні важливо врахувати новітні підходи та інноваційні рішення, які можуть суттєво підвищити рівень прозорості і відповідальності державних органів. Пропонуємо наступні кроки по вдосконаленню механізму реалізації права громадян на доступ до публічної інформації.

1. Впровадження технологій блокчейн

Блокчейн-технології стануть основою для створення прозорих реєстрів, які забезпечують безпечний та незмінний доступ до інформації. Використання

блокчейну для публічної інформації дозволить кожному громадянину перевірити, чи були внесені зміни до даних, і хто їх вносив. Це також допоможе уникнути маніпуляцій з інформацією та забезпечить високий рівень довіри до даних.

2. Розвиток концепції «інформаційного ланцюга»

Замість традиційної моделі, коли інформація подається лише у відповідь на запити, пропонується розробка концепції «інформаційного ланцюга», що передбачає проактивне оприлюднення даних. Усе це означає, що всі державні органи зобов'язані публікувати ключову інформацію (фінансова звітність, дані про виконання державних програм, рішення, що впливають на громаду) на спеціально створених платформах без потреби у запитах. Таким чином, забезпечується постійний доступ до актуальної інформації.

3. Створення інтерактивних платформ для зворотного зв'язку

Необхідно розробити інтерактивні онлайн-платформи, на яких громадяни могли б не лише отримувати інформацію, а й залишати відгуки, пропозиції та зауваження щодо діяльності органів влади. Це забезпечить зворотний зв'язок між громадянами та владою, дозволить державним органам оперативно реагувати на запити та проблеми, а також сприятиме формуванню активного громадянського суспільства.

4. Використання штучного інтелекту для обробки запитів

Запровадження системи штучного інтелекту для автоматизації обробки запитів на отримання публічної інформації може суттєво зменшити навантаження на працівників державних органів. Штучний інтелект може швидко аналізувати запити, визначати їхні категорії і, за необхідності, автоматично надавати відповіді на стандартні запити. Це дозволить зекономити час та ресурси, підвищити швидкість обробки запитів та зменшити бюрократію.

5. Створення аналітичних центрів при державних органах

Необхідно запровадити незалежні аналітичні центри при державних органах, які б займалися дослідженнями та аналізом інформації, що публікується. Ці центри можуть надавати рекомендації щодо вдосконалення

практик прозорості, здійснювати моніторинг дотримання прав громадян на доступ до інформації та працювати над покращенням комунікації між владою та суспільством.

6. Розробка програми «інформаційного етикету»

Для підвищення культури взаємодії між громадянами та державними органами варто розробити програму «інформаційного етикету», що включатиме навчальні матеріали, тренінги та семінари, які пояснюватимуть, як правильно формулювати запити, використовувати наявні ресурси, взаємодіяти з державними органами, що дозволить знизити кількість неправильно сформульованих запитів та підвищити ефективність їх обробки.

7. Створення мережі «інформаційних послів»

Запровадження програми «інформаційних послів» серед активістів, молоді та освітян, які б ставали «агентами змін» у своїх громадах. Посли можуть навчати інших громадян, як отримати доступ до публічної інформації, як формулювати запити, а також моніторити дотримання прав на доступ до інформації на місцевому рівні. Такий напрямок допоможе поширити знання та покращити доступ до інформації в громадах.

8. Співпраця з міжнародними організаціями

Слід активізувати співпрацю з міжнародними організаціями, які спеціалізуються на питаннях доступу до інформації та прозорості. Сюди відноситься обмін досвідом, проведення спільних заходів, отримання консультацій з метою адаптації найкращих міжнародних практик до українських умов.

Запровадження зазначених новітніх ініціатив дозволить не лише удосконалити механізм реалізації права громадян на доступ до публічної інформації, але й суттєво підвищити довіру до державних органів. Власне це допоможе створити ефективну комунікацію між владою та суспільством, сприятиме активній участі громадян у демократичних процесах, а також посилить підзвітність і прозорість держави. В умовах сучасних викликів, таких

як глобалізація та цифровізація, важливо впроваджувати інноваційні рішення, що відповідають запитам суспільства та сучасним технологічним трендам.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можемо зробити ряд висновків:

1. Право на доступ до інформації є одним з ключових аспектів функціонування сучасного демократичного суспільства. Воно дозволяє громадянам отримувати необхідну інформацію про діяльність держави, що, в свою чергу, зміцнює довіру до органів влади та активізує участь громадян у політичних процесах.

Дослідження права на доступ до інформації потребує комплексного підходу, включаючи методологічний аналіз, термінологічне вивчення та застосування специфічних правових методів. Правильне розуміння термінів і концепцій, що стосуються даного права, є важливим для формування чіткої юридичної основи, що, в свою чергу, забезпечує ефективну реалізацію даного права в практиці.

Еволюція права на доступ до інформації відбувається на фоні змін у суспільних комунікаціях та інформаційних технологіях, що вимагає постійного вдосконалення законодавчих механізмів. Сучасні виклики, пов'язані з інформаційною безпекою та захистом особистих даних, вимагають чіткого балансу між правом на доступ до інформації і необхідністю захисту інтересів держави та особи.

Окрім того, право на доступ до інформації тісно пов'язане з правом на звернення, що підкреслює важливість активної участі громадян у контролі за діяльністю органів влади. Це підкреслює необхідність розвитку механізмів, які забезпечують простоту та доступність отримання інформації, адже лише за таких умов можна говорити про реальну прозорість діяльності влади.

2. Право на доступ до публічної інформації в Україні є основоположним елементом демократичного суспільства, закріпленим в Конституції України та регульованим низкою законодавчих актів, зокрема законами «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації» та «Про

звернення громадян». Ці нормативно-правові засади створюють правову основу для забезпечення відкритості та прозорості діяльності державних органів, що є важливим для підвищення довіри громадян до влади та зміцнення демократичних інститутів.

Доступ до публічної інформації є невід'ємним правом кожного громадянина, яке підтримується міжнародними стандартами, зокрема Конвенцією Ради Європи про доступ до офіційних документів. Право на доступ до інформації передбачає, що громадяни можуть вільно отримувати, використовувати і поширювати інформацію, за винятком випадків, коли це обмежується в інтересах національної безпеки або охорони прав інших осіб. Але разом із цим, слід зазначити, що це право не є абсолютним, і закон може вводити обмеження для захисту національної безпеки, суспільного порядку або здоров'я населення. Необхідно враховувати також збереження конфіденційності особистих даних, що підкреслює важливість балансу між правами громадян та вимогами безпеки.

Насамкінець, важливим є те, що право на доступ до публічної інформації повинно розглядатися не лише як юридичне право, але й як основа для розвитку активного громадянського суспільства. Лише забезпечивши відкритість і підзвітність органів влади, можна побудувати ефективну і демократичну державу, де кожен громадянин має змогу впливати на процеси прийняття рішень і контролювати діяльність влади.

3. Право на доступ до публічної інформації закріплене в статтях 34 і 50 Конституції України, а також у законах, які визначають права і обов'язки як розпорядників інформації, так і осіб, які її запитують. Важливими аспектами є чітке регулювання обсягу публічної інформації, порядок її запиту та строки надання. Згідно з нормами закону, кожна особа має право на подачу запиту на отримання публічної інформації. Процедура подання запиту повинна бути максимально простою і зрозумілою для громадян. Важливо, щоб розпорядники інформації не лише реагували на запити, але й активно публікували інформацію в відкритому доступі.

Для забезпечення ефективності реалізації права на доступ до інформації у державних органах створюються відповідні підрозділи, які займаються організацією цього процесу. Також важливим є контроль за дотриманням прав на доступ до інформації, що здійснюється як парламентськими, так і громадськими організаціями. Закон передбачає певні обмеження щодо доступу до інформації, зокрема, у випадках, коли вона може містити державну таємницю або інформацію, що потребує захисту особистих даних. Однак, такі обмеження повинні бути обґрунтованими, пропорційними і чітко визначеними.

Реалізація права на доступ до публічної інформації в Україні також відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у різних конвенціях та документах, що підтверджують важливість прозорості у державному управлінні. Незважаючи на наявність законодавчої бази, існують проблеми, пов'язані з її реалізацією, зокрема недостатня обізнаність громадян про свої права, бюрократичні перешкоди та недостатня активність розпорядників інформації. Тому важливо продовжувати працювати над вдосконаленням механізму реалізації цього права, забезпечуючи доступ до інформації як ключовий елемент демократичного управління та суспільного контролю.

4. В умовах воєнного стану, особливо в Україні, реалізація права на доступ до публічної інформації стикається з новими викликами та особливостями. Воєнні дії та їхні наслідки потребують швидкої та ефективної комунікації між державою та суспільством, однак існують обмеження, що стосуються певних видів інформації.

По-перше, однією з ключових особливостей є необхідність адаптації законодавчих норм, які регулюють доступ до публічної інформації. У цей період виникає потреба у введенні спеціальних норм, що дозволяють в обмежених випадках відкладати або обмежувати доступ до інформації, що стосується оборони, безпеки та гуманітарних питань. Це має на меті захистити громадян та зберегти державні інтереси, але може створювати труднощі для відкритості та прозорості.

По-друге, в умовах воєнного стану особливо важливою є роль неурядових організацій, журналістів та волонтерів у процесі збору та поширення інформації. Вони можуть відігравати критично важливу роль у моніторингу дій держави, інформуванні громадськості про ситуацію в країні та забезпеченні зворотного зв'язку від населення. Це підкреслює важливість співпраці між державними структурами та суспільством для збереження довіри та підтримки.

По-третє, у цей час зростає значення цифрових технологій, які можуть суттєво полегшити доступ до інформації. Офіційні ресурси, веб-сайти органів влади, соціальні мережі та мобільні додатки стають основними каналами комунікації, дозволяючи швидко оновлювати інформацію про гуманітарні потреби, зміни в законодавстві та нові ініціативи. Це створює можливості для активної участі громадян у процесах, які впливають на їхнє життя, навіть в умовах обмежень.

5. Існуючі законодавчі прогалини, які виникають через неоднозначність норм, відсутність чітких механізмів реалізації та недостатнє регулювання певних аспектів, значно ускладнюють можливість доступу до публічної інформації. Для подолання цих прогалин необхідно вжити ряд заходів. Важливо провести систематичний аналіз чинного законодавства, що регулює доступ до публічної інформації. Це дозволить виявити неузгодженості та надлишкові норми, які заважають ефективному функціонуванню системи. На основі цього аналізу доцільно внести зміни до існуючих законів та розробити нові норми, що враховуватимуть сучасні реалії та потреби суспільства.

Крім того, необхідно визначити чіткі механізми та процедури отримання інформації, включаючи терміни розгляду запитів та відповідальність за їхнє неналежне виконання. Це може включати створення електронних платформ для подання запитів, що спростить доступ громадян до інформації та забезпечить прозорість процесу. Важливим кроком є проведення освітніх кампаній для державних службовців та громадян щодо прав і обов'язків у сфері доступу до публічної інформації. Це сприятиме підвищенню рівня правової обізнаності населення та поліпшенню виконання норм законодавства державними

органами. Варто запровадити механізми громадського контролю за реалізацією права на доступ до інформації. Це може включати створення незалежних комісій або організацій, які здійснюватимуть моніторинг діяльності державних органів щодо виконання законодавства в цій сфері.

6. Для удосконалення механізму реалізації права громадян на доступ до публічної інформації в Україні важливо врахувати новітні підходи та інноваційні рішення, які можуть суттєво підвищити рівень прозорості і відповідальності державних органів. Запропоновані кроки включають впровадження технологій блокчейн для створення прозорих реєстрів, що забезпечують безпечний та незмінний доступ до інформації, а також розвиток концепції «інформаційного ланцюга», що передбачає проактивне оприлюднення даних державними органами. Це дозволить громадянам отримувати актуальну інформацію без необхідності подавати запити.

Наступним важливим кроком є створення інтерактивних платформ для зворотного зв'язку, що надасть можливість громадянам залишати відгуки та пропозиції щодо діяльності влади. Власне це сприятиме оперативному реагуванню на запити та формуванню активного громадянського суспільства. Використання штучного інтелекту для автоматизації обробки запитів також може значно підвищити ефективність цієї системи, зменшуючи навантаження на державні органи та скорочуючи час обробки запитів.

Створення незалежних аналітичних центрів при державних органах дозволить здійснювати моніторинг практик прозорості та дотримання прав громадян на доступ до інформації, а програма «інформаційного етикету» підвищить культуру взаємодії між громадянами та владою. Запровадження мережі «інформаційних послів» серед активістів і освітян сприятиме поширенню знань про доступ до публічної інформації на місцевому рівні.

Крім того, активізація співпраці з міжнародними організаціями, що спеціалізуються на питаннях прозорості, забезпечить обмін досвідом та впровадження найкращих практик у національну систему. Запровадження зазначених новітніх ініціатив не лише удосконалить механізм реалізації права

громадян на доступ до публічної інформації, а й суттєво підвищить довіру до державних органів, створить ефективну комунікацію між владою та суспільством, сприятиме активній участі громадян у демократичних процесах та посилить підзвітність держави в умовах сучасних викликів, таких як глобалізація та цифровізація. Важливо впроваджувати інноваційні рішення, що відповідають запитам суспільства та сучасним технологічним трендам.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Арістова І.В., Стадник Р.І. Органи виконавчої влади України як розпорядники публічної інформації : теоретико-правові та практичні питання : монографія: НУБіП України, 2018. 233 с.
2. Буртник Х. Правові позиції Європейського Суду з прав людини у справах щодо доступу до публічної інформації: аналітичний огляд. 2020. Рада Європи. 142 с.
3. Вакуленко М.О. Термін і термінологія: основні положення та методи дослідження. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. 2010. Випуск 25. С. 52-68.
4. Вимоги до оформлення документів ДСТУ 4163-2020: Наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 1 липня 2020 року № 144. URL: <https://www.kdu.edu.ua/Documents/DSTU41632020v1.pdf>.
5. Глобальні принципи з національної безпеки та права на інформацію URL: <https://www.justiceinitiative.org/publications/global-principlesnational-security-and-freedom-information-tshwane-principles>
6. Добрянська Н.В. Захист права на доступ до публічної інформації: окремі питання судової практики. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2023. Том 34 (73). № 4. С. 77-82.
7. Доступ до публічної інформації для державних службовців і службовців органів місцевого самоврядування: навчально-методичний посібник для тренерів / Кабанов О.М., Олексіюк Т.О. за заг. ред. Алюшиної Н.О. та Лубінця Д.В. Київ: ВАІТЕ. 2023. 144 с.
8. Загальна декларація прав людини: Декларація від 10 грудня 1948 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

9. Звіт Директорату Інформаційного Суспільства, Медіа та Інтернету DGI (2016) SASG/2016/07. URL: https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806dd7cc&fbclid=IwAR2rGLQJHI6stzr4mM7Ry3sqz19fRAGuF6Vkw64X1XX7rZO_6IzhugTIdE.
10. Кметик-Подубінська Х.І. Методологічні аспекти дослідження права на доступ до інформації в контексті сучасних комунікативних практик. *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове видання*. 2024. № 01. С. 206-211.
11. Ковальова Т.В. Юридичне визначення інформації, що становить суспільний інтерес, у контексті забезпечення права на доступ до публічної інформації. Управлінські, правові та соціально-економічні аспекти імплементації *acquis communautaire* у діяльності органів публічної влади України: монографія / За заг. редакцією Л.Ю. Величко та С.М. Клімової. Харків: вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2021. 204 с. С. 58-68.
12. Кодекс адміністративного судочинства України від 06липня 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10Text>.
14. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text.
15. Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів (Конвенція Тромсе) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-09#Text.
16. Конституція України: Затверджена Законом України від 28.06.1996 р./ Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
17. Коротич О.Б., Тишкевич О.М. Забезпечення органами публічної влади широкого доступу громадськості до публічної інформації: Публічне

управління XXI століття: портал можливостей, Збірник тез XX міжнародного наукового конгресу. Харків : вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2020. С. 375-378.

18. Кравцова Т.М. Сутність поняття методології сучасного правознавства. Наукові записки. Серія: Право. 2019. Випуск 6. Спецвипуск. Том 2. С. 136-140.

19. Марценюк Л. Особливості доступу до публічної інформації. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. №4. С. 56–64.

20. Міжнародна хартія відкритих даних URL: <https://opendatacharter.net>.

21. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

22. Міжнародні стандарти у сфері доступу до публічної інформації. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-10/undp-ua-handbook-on-access-to-information.pdf>.

23. Огляд судової практики Верховного Суду України у спрах щодо забезпечення права особи на доступ до публічної інформації. 2020. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_VS.pdf

24. Олексіюк Т. Доступ до публічної інформації в Україні: досягнення та виклики від прийняття закону до сьогодні. 2023. 24 с.

25. Олексіюк Т. Обробка інформаційних запитів та оприлюднення публічної інформації: особливості та виклики воєнного часу. Центр демократії і верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/dostup-viyna-osoblyvosti/>

26. Олексіюк Т. Прогрес у індикаторі цілей сталого розвитку 16.10.2: про що говорять результати міжнародних оцінок в Україні? Звіт за результатами моніторингу. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Progress-on-the-SDG-indicator-16.10.2-in-Ukraine_ukr.pdf.

27. Олексіюк Т.М. Розвиток законодавства про доступ до публічної інформації в Україні: міжнародні стандарти та перспективи. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 439-446.

28. Оржехівський С. Механізм вилучення секретної інформації: проблематика та шляхи врегулювання. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informatsiye-pravo-telekomunikatsiyi/mehanizm-viluchennya-sekretnoyi-informatsiyi-problematika-ta-shlyahi-vregulyuvannya.html>

29. Особливості реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E/rozyasnennya-shchodododerzhannya-prava-na-dostup-do-informatsii-v-umovakh-voennogo-stanu13042022-3.pdf>

30. Погорілецька А. В. Проблеми реалізації права громадян на офіційну інформацію в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Серія ПРАВО. Вип. 22. Ч. I. Т. 2. С. 216-219.

31. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10 грудня 2019 року у справі № 9901/249/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86877168>.

32. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26 лютого 2020 року у справі № 520/12042/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88187851>.

33. Постанова Верховного Суду від 16 березня 2023 року у справі № 380/15492/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109601699>.

34. Постанова Верховного Суду від 21 вересня 2018 року у справі № 820/5938/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76614376>

35. Постанова Верховного Суду від 25 липня 2018 року у справі № 200/824/16-a(2-a/200/151/16). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75510870>.

36. Пояснювальний звіт до Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів URL: <https://rm.coe.int/explanatory-report-to-the-council-of-europe-convention-on-access-to-of/1680a23bf0>.

37. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

38. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.

39. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану»: Закон України від 12 травня 2022 року № 2259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text>.

40. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.

41. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>

42. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

43. Про затвердження граничних норм витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію: Постанова КМУ від 13 липня 2011 р. № 740. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2011-%D0%BF#Text>.

44. Про затвердження Переліку службової інформації, що є власністю держави: наказ Міністерства освіти і науки України від 18 березня 2015 № 319. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/gromadskosti/dostup-do-publichnoyi-informaciyi>.

45. Про затвердження Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість: наказ Міністерства фінансів України від 14.11.2014 № 1130. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-14#Text>.

46. Про затвердження Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію: Постанова Кабінету Міністрів

України від 19 жовтня 2016 року № 736. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249419755>.

47. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

48. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

49. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

50. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

51. Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації: Постанова Пленуму Вищого Адміністративного суду України від 29 вересня 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010760-16#Text>

52. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2453-17#Text>.

53. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997. № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

54. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері доступу до інформації щодо вдосконалення їх окремих положень. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-dodeyakikh-zakonodavchikh-aktiv-ukrainiu-sferi-dostupu-do-informatsii-shchodovdoskonalennya-ikh-okremikh-polozen>

55. Радзієвська О.Г. Соціальна і цифрова трансформація. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання: матеріали науково-практичної конференції*, м. Київ, 10 грудня 2020 р. Київ: Фенікс. 2020. С. 40-48.

56. Рекомендації розпорядникам публічної інформації на місцевому рівні за результатами моніторингу в рамках проекту «Платформа

«Омбудсман плюс». URL: https://cedem.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/print_2505_recommendations1.pdf.

57. Рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації/ Т. Олексіюк, Л. Опришко, Х. Буртник, В. Барвіцький, О. Кабанов. 2020. Рада Європи. 336 с.

58. Рішення Конституційного Суду України від 23 листопада 2018 р. № 10-п/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-18#Text>.

59. Рудник Л.І. Правові засади обмеження права на доступ до інформації в умовах воєнного стану. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2023. Випуск 4(60). С. 32-39.

60. Сейдаметова Е., Предместніков О. Сутність та особливості регулювання прав на доступ до інформації в інформаційному суспільстві. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. 2023. С. 48-52. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1000>.

61. Семир'янов Д.Я., Мушій М.С. Особливості реалізації права на доступ до публічної інформації. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. № 3 (16). С. 157-165.

62. Стадник, Р.І. Правовий статус органів виконавчої влади України як розпорядників публічної інформації: теоретико-правові та нормативно-правові засади, Науковий вісник Ужгородського Національного університету 2017: серія: Право, № Випуск 46, Т. 2. С. 33-38.

63. Ткачук Л.В. Судовий захист у системі правозахисних гарантій прав людини в Україні: теоретико-правове дослідження. *Jurnalul Juridic național: Teorie și Practică*. 2022. Вип. (4). С. 14-19.

64. Турченко О.Г., Фурман В.В. Обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. 5. С. 107-113.

65. Черній Є.В. Публічна інформація — один з найважливіших елементів розвитку системи державного управління за допомогою

інформаційно комунікаційних технологій: Державне управління, 2017. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2017/23.pdf

66. Шевченко Т.С., Розкладай І.Є. Рішення Європейського суду з прав людини щодо доступу до інформації. Київ: Москаленко О.М. 2014. 200 с.

67. Шинка Т.І. Судовий захист права на доступ до публічної інформації. *Правова позиція*. 2020. № 4 (29). С. 53-57.

68. Шинкар Т.І. Право на доступ до публічної інформації: правове забезпечення та проблеми імплементації в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. С. 247-254.

69. Юрченко М.М., Костова Н.І. Міжнародні стандарти ЄС щодо доступу до публічної інформації: порівняльний аналіз з Україною. *Юридичний науковий електронний журнал: електронне наукове фахове видання*. 2021. № 5. С. 320-322.

70. Bambang Setyawan. Potential of a Public Information Commission Based on Public Information Disclosure Principles to Improve State Public Services. *Yuridika*. 2021. Volume 36. № 3. P. 535-548.

71. Ensure Transparency and Access to Information. URL: <https://socialprotection-humanrights.org/framework/principles/ensure-transparency-and-access-to-information/>

72. Mendel Toby, Notess Laura. The right to information in times of crisis: access to information – saving lives, building trust, bringing hope! World trends in freedom of expression and media development: issue brief. 2020. 16 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374369>.

73. Promoting open access to information for all and supporting multilingualism. UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/promoting-open-access-information-all-and-supporting-multilingualism>.

74. The Public's Right to Know: Principles on Right to Information Legislation. Free Word Centre. 2016. URL: https://www.article19.org/data/files/RTI_Principles_Updated_EN.pdf